

DE

P. 1
19

VANITATE
CONSILIO-
RUM,
LIBER UNUS.

In quo

VANITAS

ET

VERITAS,

Rerum Humanarum Politicis &
Moralibus rationibus clarè demon-
stratur, & Dialogicè exhibetur.

AUTHORE

STANISLAO LUBOMIRSKI,

Suprem. Regn. Polon.

Mares.

ANNO M DCC. ✓

Herodotus Lib. VII.

Suadeo tibi Rex, bene deliberare,
in quo maximum est lucrum. Nam
etiamsi aliter accidat: nihilominus tamen
bene consultum est, & superavit fortuna
Consilium. Qui verò malè Consilium cæpit,
si fortuna ei arrisit, ille est quidem voti sui
compos; sed nihilofecius malè consultum est.

INDEX

CONSULTATIONUM.

- C**ONSULTATIO I. De Consilio & Consiliariis.
- CONSULTATIO II. De ferendis Legibus & Statutis.
- CONSULTATIO III. De Discordiis Civilibus, & unione animorum.
- CONSULTATIO IV. De Federibus & Colligationibus.
- CONSULTATIO V. De Legatis & Legationibus.
- CONSULTATIO VI. De Titulis dandis & negotiis Cancellarie.
- CONSULTATIO VII. De Promotionibus & Distributione Vacantiarum.
- CONSULTATIO VIII. De Feudis dandis & Investituris.
- CONSULTATIO IX. De modo excusandi se ab importunis Postulatis.
- CONSULTATIO X. De non omittendis occasionibus rerum.
- CONSULTATIO XI. De tempore indicendorum Comitiorum Regni.
- CONSULTATIO XII. De Congressibus particularibus Provinciarum, vulgò Comitiolis assignandis, & Ordine illorum.

- CONSULTATIO XIII. *De Comitibus Ordinum generalibus.*
- CONSULTATIO XIV. *De Consilio Post-Comitali.*
- CONSULTATIO XV. *De Commissionibus instituendis.*
- CONSULTATIO XVI. *De Contributionibus exigendis.*
- CONSULTATIO XVII. *De arario & ejus ordinatione.*
- CONSULTATIO XVIII. *De Causis & preparamentis ad bellum.*
- CONSULTATIO XIX. *De formando Exercitu.*
- CONSULTATIO XX. *De fortificationibus Locorum.*
- CONSULTATIO XXI. *De inchoatione Belli offensivi, & diversis casibus bellandi, Consiliisque Bellicis.*
- CONSULTATIO XXII. *De Causis Pacis, & Tractatu ejusdem.*
- CONSULTATIO XXIII. *De acceptanda Mediatione Pacis, & circumstantiis in ea necessariis.*
- CONSULTATIO XXIV. *De Tractatu Pacis, & conclusione utili & proficua.*
- CONSULTATIO XXV. *De Statu regimine tempore Pacis, & ordinatione rerum necessaria.*

APPROBATIO.

VERITATI testimonium perhibiturus, VANITATEMQVE consilio proscripturus, Magnus ipse magni consilii Angelus advenisti; ut pote inconcussæ Fidei Orthodoxæ veritati, Patriæ integritati, legum, Libertatisqve Polonæ indemnitati consulere volens. Fluente hæc eloqviorum tuorum sera mirabitur Posteritas, dum quot arcana rerum leget consilia, tot sapientissima agendorum omittendorumqve numerabit oracula. Nec mirum! Gentilitius Tuus SRZENIAWA, igneus rapidusqve Fluvius limpidissimos sanorum consiliorum dimanat fontes, quibus hinc vanitatem obruendo proterit, inde veritatem irrigando in cordibus Procerum conservat. Quod ex animi sui sententia vovet, ac ut typis mandetur, concedit. Varsaviæ die 14. Januarii 1700.

NICOLAUS SWIĘCICKI,

Episcopus Pofnaniensis.

CONSULTATIO PRIMA.

De Consilio & Consiliariis.

I.

VANITAS. Pulcherrima omnium, & maximè Principi necessaria res est, Consilium. VERITAS. Fateor; si sciat vaticinari, quodnam succedet.

2. VAN. Ego valde amo Consilium. VER. Non primus es, qui illud tam laudabiliter admaſti. Ego multos scio, qui amore Consilii Imperium perdidērunt.

3. VAN. Consilium me salvabit. VER. Sicut infirmum multi Medici; qui in maximo Consilii sui fervore, de morte aegroti exactissimum nuntium acceperunt.

4. VAN. Sed bonos Consiliarios mihi eligam. VER. Fortasse ex Metoposcopia, vel Chiromantia cognoscuntur.

5. VAN. Sed eligam mihi Consiliarios probatos. VER. Tardum experimentum, velox periculum: sat serò discēs, ex cuius Consilio pereundum tibi erat.

6. VAN. Ego tamen Consilium mihi formabo. VER. ô! quàm anceps illud erit. Si ex Senibus? tardum, timidum, & irresolutum. Si ex juvenibus? præceps, impatiens, & rarò solidum. Si autem ex Doctis? multiloquum, & pertinacissimum. Si ex indoctis? leve, incautum & impracticabile. Si ex divitibus? contumax & licentiosum. Si ex egenis? interessatum & corruptibile. Si ex Domesticis? adulatorium & fervile. Si ex extraneis? minus partiale, & inde rarò fidele. Si ex multis? longum, confusum, varium. Si ex paucis, vix plenum, & semper aliquid desiderans. O quàm artificiosissima rerum innodamenta! ô quàm sapientissima intenebramenta Veritatis! ô quàm elaboratissima negotiorum impedimenta!

7. VAN. Sed ex multis sensibus unum bonum eligam. VER. Utinam satiùs ex uno bono, multum; audivimus Sapientissimos quosque, quàm multis pauca complexi sunt.

8. VAN.

8. VAN. In arduis & difficillimis rebus requiram multos, & quidem prudentissimos Consiliarios. VER. Require potius duos tantum, & simplicissimos; occasionem & necessitatem. Brevis tibi dicent, & facillimè; & quidem plura ac utiliora; quam strepitus multorum sermonum, inter se diu dissidentium.

9. VAN. Ecce jam Consilium mihi formavi: ô quam dignissimi viri! ô quam optimi Consiliarii. VER. Erunt mox indignissimi, si veridici vel infelices; pessimi, si mali haruspices.

10. VAN. Quot sententias, tot audiam oracula. VER. Imo verius, quot Oracula, tot ænigmata; quæ non nisi post eventum intelliguntur, cum illa jam corrigere non poteris. Interim tamen auscultabis, ac percipies frugalissimos omnium expensarum Patres, præterquam Temporis; videbis accuratissimè oscitantes, tussitantes, dormitantes: audies, & obstetricaberis difficillimos oris partus, sermones sensusque remotissimos; nihilque intensius somniantes, quam ne intelligantur. Dolebis materias incestuosissimè tractatas, nec exempla aut sententias ad rem, sed miseram rem ad sententias & exempla violenter adductam. Sedebis in officina, in qua omnibus aliis rebus intensissimè studebitur, præterquam Materie; oblectaberis Romanorum antiquitatibus, Græcorum argutiis, Spartanorum moribus, hisque omnibus ad fati-etatem imbutus, & abundantissimè satisfactus, hoc unum tandem optimum, ac tibi saluberrimum prudentissimè concludes, ut quantumocius omnes desinant.

11. VAN. Ego tamen consulam. VER. Consule tecum potius, an consulere debeas. Plerique rem optimam, quæ sine Consilio melius subsistere poterat, in Consilio destruxerunt. Cæsar in consilio periit, Pompejus Consilio Ptolomæi proditus, mortem habuit; Alexander Consilio Philippi venenum hausit, Roma cum Consilio Saguntum perdidit, Annibal ex Consilio Exercitum amisit. Sed quid vetera? Hispania propter Consilia Hollandiam amisit. Neapolis, Cyprus, Sicilia, per Consilia ad alienos Reges transiêre. Hetruria, consulendo libertatem amisit, & Vladislaus Quartus Rex Poloniae, nonne maximos Sacri belli apparatus consulendo delevit? Et quid pluribus opus exemplis?

12. VAN.

12. VAN. Ego jam consilium convocavi. VER. Gratulor consummatissimum fastidium, exactissimam temporis jacturam, secretissimum nihil.

13. VAN. Ecce Camera Consilii. VER. Video potentissimæ aqvilæ exquisitissimam caveam.

14. VAN. Jam Consilium incipio. VER. Incipe feliciter hanc incertissimam artem Divinatoriam, sed magis ut animos hominum noscas, quàm ut veritatem discas.

15. VAN. Claude fores, ne secretum efferatur. VER. Claude potius aures Uxoribus, Amasis, Concubinis, necnon confidentissimis Aulæ parasitis & intriconibus.

CONSULTATIO SECUNDA.

De ferendis Legibus & Statutis.

I.

VANITAS, Inprimis formabo mihi Leges. VERITAS. Forma simul & homines, Facilius enim est præcepta dare, quàm mores.

2. VAN. Sine Legibus Respublica stare non potest. VER. Minus stabit; si illis obruetur.

3. VAN. Qui non vetat peccare, cum possit, jubet. VER. Imo sæpius docet, qui nimium vetat.

4. VAN. Ideo feram Leges, ut sciant quæ sint vetita. VER. Utinam fatius nescirent; multi inhibendo Jus peccandi dederunt. Vetando, multi docuere vitanda. Desine (crede mihi) vitia irritare vetando.

5. VAN. Sed faciam Leges utiles & necessarias. VER. Fortasse potius diceres fraudes veritatis, aucupia hominum, lucra interpretum, retia Judicum, speciosissima flagella Virtutis, honestissimas catenas libertatis. Quotusne Leges formando virtutem respexit? se ipsum neglexit, Rempublicam cogitavit.

6. VAN.

6. VAN. Scribam Leges varias. VER. vellem scire, quales. Nam si arduas; nemo illas violabit, sed omnes; Si faciles, sine lege facient.

7. VAN. Formabo Leges multas, variis casibus servientes. VER. Circumspectior eris Moysè, felicior DEO, qui decem tantum Præcepta dedit hominibus tam necessaria, quibus paucissimi vix obediunt; Tu vero millenis Legibus tuis prætendis, ut unanimiter omnes obtemperent, faciliora erunt hominibus flagitia, quam Leges. Minus arduum erit Leges contemnere, quam discere. Formabis tibi Sinensè Alphabetum, ex triginta millibus literarum compositum, sapientissima obstacula Virtutis. Tales leges timebunt omnes, sed magis, ne illas legant, quam ne transgrediantur. Tempus, quod dabis Legibus, eripies Virtutibus. Florescent Jura, marcescent homines, dum omnes non facienda tantum cogitabunt, nemo agenda.

8. VAN. Statuam Legem contra ambitiosos, ne possint ambitu turbare Rempubicam. VER. Ambitum non claudes, rixas aperies, crescet Civium contentio, non cessabit ambitio. Ignem conto fodies, flammam folle non sedabis, contra ventos vela facies, non dediscent omnes cupere, discent irasci. Fræna ambitibus non impones; Expones Rempubicam; palam facies, quibus coercendis impar sis. Cæsar Romanis non imperavisset, nisi de ambitu fuisset vexatus. Pompejo Regnum debet, quod ambitum ejus patefecerit, quod potentiam lacefferit. Nec ideo & ipse æquior in Rempubicam fuit, quod Cæsari secreta & cum pudore ambientem palam & sine pudore verius invidit, quam obstitit. Nemo enim, nisi magis ambiens, de ambiente conqueritur; ambient omnes, ut nemo.

9. VAN. Legem faciam, ut Magistratus non sint perpetui. VER. Quod diutius non poterunt, facient sapius & citius. Veditabis, ne rapinas differant in annos, admonebis, ut exercent in horas. Nulla potestas gravior est populis, quam quæ metuit desinere. Brevi fortunæ moderari difficillimum est. Plato in Republica perpetuos Magistratus esse debere decrevit. DEUS Judices populo suo electo advitales & immutabiles preposuit.

Nihil enim iniquius est, quàm justitiam vel curam Rerumpublicarum quæ stabilissima esse debent, continuis Magistratum mutationibus agitari. Quis exculturus est fideliter agrum pro vere, quem hyeme resignaturus sit: aut quis equum saginaverit multo labore, qui alium vehat, & fortè adhuc sibi æmulum vel hostem. Nemo amavit quod gessit, quia justum fuit, sed quia suum. Ergo Provincia semper exercebitur ab inchoantibus? nunquam à consummatis? Nemo tractabit Rempublicam ut suam, semper ut alienam? Continuo fluctuabit Regnum inter cupidos & imperitos? ac inter tot varios, multosque denuo errantes; nec illud solum restabit populo dulce solatium damnorum, posse habere unum, quem accusent. Et quod maximum: unius virtutes facilius Respublica præmiabitur quàm multorum castigabit flagitia, facilius unius implebit cupiditatem; quàm sufficiet vicissim sibi concessæ avaritiæ.

10. VAN. Uno verbo colligam Leges exactissimas, ut nihil desit, cui obedire possint. VERIT. Breviorem te viam docebo. Jube quod cupias, ut vitent, veta quod volueris, ut faciant.

CONSULTATIO TERTIA.

De Discordiis Civilibus, & Unione animorum.

1.
VANITAS. Discordes sunt in Republica Civium animi.
VERITAS. Malè est, si boni, bene, si mali. Discordia majorum, securitas est bonorum. Boni diu discordes, Mali diu concordēs esse non possunt. Ad quid igitur allaboras circa primum, quod per se fiet, circa vero alterum, quod impossibile est, ut fiat.

2. VAN. Sed discordiis corruet Respublica. VER. Plures desidiosâ concordia perierunt. Discordia Elementorum, Mundi vitæque est harmonia. Tunc planè interire mundum necesse erit,
cum

cum ad æqualem quietem omnia devenerint. Non minus dam-
nosa est Navigatori nimia malacia, quàm tempestas. Non pro-
greditur navis sine ventis, sed Gubernatoris prudentia novit ex
ventorum varietate vela moderari.

3. VAN. Ego volo discordias componere. VER. Video,
quòd velis aqvas cum flammis conjungere in unum, aëra sine
nubilis, nubes sine tonitru, esse desideras.

4. VAN. Ubi concordēs fecero Cives, juvabunt Consilio
Rempubicam. VER. Respuent concordiam, quibus utilior fuit
discordia, quàm Respublica. Difficile est inter Honestum & utile
medium invenire.

5. VAN. Ego tamen curabo, ut sint amici, qui erant di-
scordes. VER. Cura potius, ut virtuti sint amici, tunc erunt &
inter se. Constringe prius animos, ut sine Virtutis amicitias co-
lant, non spe utilitatis. Quomodo concordēs facies, quorum
cupiditatibus longa spe materia prabuiſti ad invidendum: ma-
joris discordiam cessare facit, servitus aliena; minoris, æquali-
tas. Difficile est mentibus diu ad discordiam edocis æquale
pondus dare: Tu autem studuisti multo temporis spatio discor-
des habere, quos in momento concordēs reddere adlaboras. Re-
volve, quibus dedisti alimenta superbiæ honoribus, qui in suo
gradu stare poterant concordēs, quibus innata mediocritas mo-
derationem dedit, abstulit potentia; Diuturnis vitiis depravatos
animos, & longa mutatione conditionis deformes, ac inde inter
se difformes, in vanum transformare studeſ. Qui multis fortunæ
erroribus diu ab amicitia desveverunt, impossibile est in puncto
amicos fieri. Tolle prius occasiones cupiditatum, & auferes
instrumenta rixarum.

6. VAN. Componam discordias, ne turbentur Consilia.
VER. Si inter se non concordabunt, fac saltem, ut tecum con-
cordent: qui erunt iidem uni tertio, erunt iidem & inter se; si
prius amicos non feceris tibi, quomodo illos amicos aliis te factu-
rum speras? si te verè amaverint, & tuum Consilium non turba-
bunt, quod tu amas, etiam si inter se dissentiant.

7. VAN. Utar variis & potentissimis mediis ad reconcili-

andos animos. VER. Vellem scire quibus? si spes, periculosum est. Longa spes docet errare, delusa, odisse. Si promissis? dubium est; oculatas habent manus, non nisi quod vident, credunt. Si metu? potentes facies calcitrare, debiles desperare.

8. VAN. Ego tamen concordiam persuadebo. VER. Bene svadebis, si ab illis amaberis. Nulla potentior est persuasio, quam si ille, quisvadet, amatur. Primò cura, ut ipse ameris, deinde alios amicitiam doce.

CONSULTATIO QUARTA.

De Fæderibus & Colligationibus.

I.

VANITAS. Cum Principe vicino & amico fædus sanciam; & in colligationem intrabo. VER. Cogita statim, quomodo & exeas. Multi potentiores amicos nacti, in servitum regnum tradiderunt.

2. VAN. Sed contra hostem opus mihi est fæderato Principe. VER. Si debilis erit, in periculum secum trahet. Si fortis, habebis cui servias, qui liber eras; antequam hostem vincas, novum inimicum expecta. Multi, quibus deerat inimicus, ab amicis oppressi sunt.

3. VAN. Sed formabo conditiones fæderis. VER. Dic potius, Lapides offensionis, occasiones exprobrationis, causas mali, quas incautus tibi scripsisti; Si vinces; habebis iniquum tecum divisorem prædarum: si perdes; audies accusatorem sine auxilio, & postquam cum inimico finem feceris, incipies rixas cum amico: revolves articulos pactorum, unde plus colliges, quantum ignarus erraveris, quam quantum Victor possederis.

CON.

CONSULTATIO QVINTA.

De Legatis, & Legationibus.

I.

VANITAS. Deliberandum mihi est, an mittere debeam Legationem ad Principem amicum? VERITAS. Facilius tibi erit invenire Legatum, quàm amicum.

2. VAN. Ideo etiam mittam Legatum, ut me certiores faciat, & exploret amicitiam istius Principis. VER. Ego autem metuo, ne iste explorator prior exploretur, Segnius observatur Domesticus; quàm hospes. Facilius cognoscitur à multis oculis unus, quàm ab uno oculo omnes: nemo accuratius cernitur, quàm qui expectatur.

3. VAN. Sed mittam virum prudentem, & eloquentem Oratorem. VER. Vellem scire, quibus in negotiis. Si enim serviet voluntati illius, ad quem missus est, audietur & laudabitur. Si verò petet auxilium, non erit Orator, sed Morator. Prius enim inimicus veniet, quàm Orator ab amico expediatur.

4. VAN. Sed qualibet Septimanâ mihi scribet de successu rerum. VER. Non dubito, quòd multa ab illo leges, sed pauca colliges. Multa scribet incerta, plura affectata, plurima perplexa; si tarde nuntiabit; segnem experieris. Si citò; mendacem. Multi gravissimi Virorum per velocissimum Nuntium longissima mendacia scripserunt. Plurimi Virorum capacissimi, adhuc non certa scribere metuentes, jam tarda & inutilia nuntiaverunt. In utroque ergo imperfectum informatorem habebis.

5. VAN, Sed multâ prudentiâ & dexteritate sua persuadebit, & negotia perficiet. VER. Sat tum temporis prudens erit, si ante infectas res tempestive redierit. At si prudentiam ejus ex multitudine Literarum mensurabis, tu imprudens, ille felix quòd nihi agendo plura tibi, quàm illi ad quem missus est persuadebit. Tunc securè in laudem Oratoris tui exclamare poteris, ô virum sapientem! qui tam exactè nihil fecit. Interim tamen accipies

ab illo diffusissimas scripturas, quæ plus negotii tibi dabunt, quàm dicent. Scribet occultis notis, res sine clave apertas, erisque ab illo optimè rebus imbutus, pessimè satisfactus. Leges multa folia, paucos fructus, plus cogitabit quò gradu sedeat, quàm quo negotium tuum hæreat. Omnes Epistolarum ejus parentheses divagabuntur circa Laudes diligentiae suæ, omnes periodi terminabuntur in Spe & difficultate, pessimis expectantium scopulis. Vela tamen ventis implebuntur ante naufragium; Expedietur tandem cognita post longam moram Fortuna tua, quæ si bona fuerit, auxilium tibi declarabitur, quo jam opus non habebis, proprio successu contentus, & gratias ages; sin vero mala, opem habebis tardam, & importunam, quæ te implicabit potius, quàm juyabit, dabiturque tibi esca, ut capjare.

6. VAN. Ego tamen spero, quòd Legatus portabit mihi multa utilia. VER. Nihil tibi poterit utilius portare, quàm Doctrinam cautè fidendi. Portabit & literas responforias, titulis plenas, & effectu vacuas: in quibus apud te dexteritas Legati commendabitur. Et justè: quia illi utilior fuit, quàm tibi. Rogaberisque ut talem semper mittas.

7. VAN. Ego tamen Legatum mittam. VER. Discedat feliciter ad hanc Scholam, ut ibi discat illud, quod Evangelium negat: Quomodo duobus dominis servire.

8. VAN. Quid ergo faciam, si Legatum non misero. VER. Mitte potius ad illum famam potentiae tuæ, exercitûs semper parati & bellicosi, præparamentorum sufficientium, certitudinem roboris, terrorem tui; & non erit tibi opus expedire Legatum, quia alii Legatos ad te mittent. Ita non aliena expectabis responsa, sed dabis tua,

CONSULTATIO SEXTA.

De Titulis dandis, & negotiis Cancellariæ.

1.

VANITAS. Qualem dabo titulum huic Principi, nondum apud me determinavi. **VERITAS.** Da illi: Jovi, Optimo, Maximo, dummodo faciat, quod tibi interest. Nil refert tibi cogitare, quomodo illum appelles, sed quomodo ab illo quod petis obtineas.

2. **VAN.** Nolo illi dare plus, quam illi competit. **VER.** Non considera id, quod illi competit, sed quod tu ab illo petis: si ab illorem postulas, quomodo illi verbum recusare potes.

3. **VAN.** Vellem scire, quo titulo illum tractent alii Principes. **VER.** Antequam invenies titulum, perdes amicum; & si malum inveneris & incompetentem titulum, pariter offendes: mensurabis umbram, ponderabis fumum, & negotium cum illo, quo tibi maxime opus est, omittes.

4. **VAN.** Jam fortasse illi dabo titulum serenitatis. **VER.** Si illi hoc dederis, similis eris **DEO**, qui petitur ab hominibus: dona nobis serenitatem.

5. **VAN.** Satis credo erit, si me ad illum subscripsero, verus, vel bonus frater. **VER.** Optimè & justissime. Multi enim sunt falsi fratres, multi mali: Idem fortasse esset, si uno verbo subscriberes, rarus frater. Quia boni & veri, rarissimi sunt in Orbe.

6. **VAN.** Ita credo satis erit. **VER.** Etiam si non erit satis, fac plus, ut satisfiat. Nemo amicorum discretius præterdit, quam qui verba exigit. Horum parsimonia semper inutilis est; liberalitas multum valet. Memini quadam vice, cum Consiliarii Camerae cujusdam Regni, quorum mihi intererat; offensos se putarent quod titulum Excelsæ Camerae illis non dedissem; dolui, & promisi me illis semper in posterum scripturum: ô gloriosa Camera, excelsa super sydera. Felix est ille nimium Pharmacopola verborum, qui amicis decem uncias valentibus, centum verbosi honoris libras dare potest.

CON-

CONSULTATIO SEPTIMA.

De Promotionibus, & Distributione Vacantiarum.

I.

VANITAS. Vacat dignitas. **VERITAS.** Non dubito: pauci enim sunt digni.

2. **VAN.** Ideo cogito & delibero, cui illam conferam. **VER.** Si diu cogitabis, concitabis multos, priusquam unum obligabis. Si verò breviter, facilè errabis. Utrumque ergo tibi cavendum est, Et sicut in mari metuendæ sunt multæ procellæ, ita in statu spes multorum. Sæpe deteriora sunt diu sperantium, quàm breviter desperantium ingenia.

3. **VAN.** Habeo jam in pectore Virum dignum, cui conferam hoc Officium. **VER.** Credo, quia scis, quem habeas in pectore, sed nescis quid ille habeat. Multos meliùs indicavit Officium, quàm natura. Plures clariùs vitia, quàm oculi.

4. **VAN.** Sum certus, quòd in electione non me fallam: quia optimè novi subjectum, **VER.** Bene facies, si nôsti; sed si ille te priùs cognovjt, non tu te falles, sed ille te fallat.

5. **VAN.** Assécuro. quòd est Vir Prudens. **VER.** Non potes dicere, quòd sit, sed quòd possit esse. A posse ad esse longissima distantia est. Sæpe qui ante Officium apparuerunt prudentes, disparuerunt in Officio; alji infelices, pro imprudentibus visi sunt. Quosdam fortuna stultos fecit, & quosdam sapientes.

6. **VAN.** Uno verbo, hic Vir multum mihi placet, **VER.** Multis obfuit, displicuisse Principibus; plurimis nimium placuisse.

7. **VAN.** Sed ille Vir est probus. **VER.** Mallet, si diceres, probatus. Si illum laudas, anteqvam illi contuleris, nimis tempestivè. Si vituperas, postquam evexeris, nimium tardè. Ita difficilè cognoscuntur hominum ingenia, ut nunc facilius sit vias astrorum investigare, quæ remotissima à nobis sunt, quàm vicinissimas hominum. Probitati nullus est locus in rebus, quæ ex successu probantur; erit mox improbus, si malè successerint.

8. **VAN.**

8. VAN. Sed est Vir constans in rebus. VER. Ubi vidisti Nautam sapientem ad unum semper ventum vela vertere? Tempestati parendum est, non resistendum, nisi velis rem constantissimè perdere: & ille etiamsi sit constantissimus, non voluntariè fiet non constans, sed necessariò; & si constantiam nimium contra rationem Statûs manutenere voluerit, jam non constans, sed pertinax vocabitur: nihilque illi restabit, quàm ut amore constantiæ miserrimus dicatur, eritque in sua constantia sibi gloriosus, & tibi perniciosus.

9. VAN. Ideo illi conferam hoc Officium, quia est Vir magnæ authoritatis. VER. Optarem tibi ut potiùs esset fidelitatis, pauci sunt, qui authoritatem ab ambitione sciunt discernere, nisi fortè authoritatem in eo præsumant, ut omnium rerum authores soli esse velint, & optimorum Consiliorum (quorum non ipsi authores) inimici: Talem authoritatem nollem illum habere.

10. VAN. Cui ergo conferam, quia hunc solum scio optimum esse. VER. Optimum illum esse putare potes, scire non potes: solum verò illum esse, nec similem habere, idem est, quòd pessimum fieri. Hoc tibi ipsum metuendum est, ne solus sit talis, quales esse debent plures. Hoc igitur illi obest, quia non habet parem. Et quod tibi periculosius est, non patietur habere. Unde priùs quære illi similem, si inveniatis, confer; si non, da alteri, qui alios sibi pares, vel saltem unum parem habeat. Ut homines tutò eligas, oppone naturam naturæ, Virtutem Virtuti, potestatem, potestati.

CONSULTATIO OCTAVA.

De Feudis dandis & Investituris.

I.

VANITAS. Erigam Feudum ex Provincia remota, quam commodè tenere ipse non possum. VERITAS. Eriges

C

cri-

cristas Amicis & Vicinis, aperies oculos inimicis, feminabis tibi bellum, ex terra deserta nasciturum, quando minimè speraveris.

2. VAN. Uno verbo, installo & faciam ibi Principem Feudatarium. VER. Facies Vicinis pulcherrimum scopum, ad quem omnes jaculentur; aperies portam Labyrintho, & eris Theseus inimicis tuis ostendens, per quod filum ad te perveniant.

3. VAN. In summa, habebō sub me Principem Feudatarium. VER. Metue statim, ne possit esse supra te, vel alii supra illum; & scabellum fiat illorum, qui ad te ascendant. Si es fortis, poteris habere inimicum, si debilis, non poteris habere auxiliatorem.

4. VAN. Mittam illi hoc vexillum, in signum obedientiæ & dependentiæ à me. VER. Non dubito, illi gratissimum erit, quia illud servabit exactius in Archivo, quam conditiones tuas in corde; continuo de te cogitabit, sed magis quomodo à te liberetur, quam quomodo confinia tua liberet ab incursionibus.

5. VAN. Sed ego observabo eum, & cautus ero. VER. Importunissimam occupationem ipse tibi parabis, ut habeas aliquem, a quo caveas? Hucusque timuisti inimicos, nunc timebis & amicum. Salubrius tibi erat ex ista terra, quam dubiosè & periculosè armasti, desertum fecisse, quod per difficultatem transitus, comeatuum penuriam inimicum amovisset; quam parare hostibus tuis vicinis horreum perpetuum, quod semper defendere tenearis: ut illos tibi ex remotis hostibus, viciniore reddas. Habebis semper expensas, ac pericula semper cogitabis, ut pro illo promptas teneas suppetias. Si illum juvabis, bellum tibi parabis; si non, vel inimico cedes; vel neutralem facies. Qui justissimus erit gradus tibi minimè obediendi, vel sine te cum hoste transigendi. Si eventus illi bene successerit, tu illi potius fies obediens. Si male: eritis ambo hostibus, habebisque fidelem socium, cum quo simul pereas, vel infidelem, qui in malum tuum crescat. Revolve miseras Feudorum, Transilvaniam, Valachiam, Moldaviam, Neapolim, & alia Europæ Regna, quæ te meminisse juvabit.

6. VAN.

6. VAN. Jam deliberavi & concludo, quòd Feudum hoc erigam, & creabo Feudatarium Principem. VER. Erige feliciter & gloriose hanc scholam pro inimicis tibi nocendi, & crea hunc Ludimagistrum, cum quo tibi perfectissime nocere exerceantur, vel illum doceant,

CONSULTATIO NONA,

De modo excusandi se ab importunis Postulatis,

I.

VANITAS. Invenire modum non possum, quomodo me excusem ab importunis postulatis, quæ mihi adferentur. VER. Excusationem à te meretur, qui inimicus est: qui amicus, ipse te excusabit.

2. VAN. Sed nescio adhuc præcisè quid à me petet. VER. Qualecunque est, quod à te petet, jam scimus quomodo illi concedes, sed nescimus, quomodo illi neges,

3. VAN. Inveniam tamen modum, quomodo me excusem. VER. Potius prævenias illum rogando, ut si negaverit, non te excuset, sed illum accuset, ut in hac postulatum lucta prior sis, qui petito rem vincas. Prius cura, ut ille tibi recuset, quod non vis, quòd æquius illi neges, quod ille vult.

4. VAN. Sed timeo perdere amicum, si negavero, VER. Tantundem, imo vilius perdes, si nolens concesseris; quod negare non potes, da prius quam petat, pulchrius donabis, quam concedes. Gloriosius est lucrari amicum, quam servare; multis præstabis, si illi, per quem multi obligantur.

5. VAN. Fingam me impeditum esse, ut subterfugiam occasionem petendi. VER. Prius cogita de modo, quomodo hoc figmentum tuum non cognoscat. Bis offendes, & fingendo & negando, ingeniosissime non effugies, & fugies ignominiosissime, sicut illi, qui solent ex certamine, hoste nondum viso,

6. VAN. Fortasse petet à me aliquod beneficium, vel pro se, vel pro amico. VER. Non hoc metuendum est tibi, sed ne veniat tertius & quartus, qui à te idem petat; expectabisque modum in uno, quomodo multos offendas. Si eligis dare, da citò; Si debes, da libenter.

7. VAN. Aut petet à me auxilium contra inimicum. VER. In hoc puncto facillima tibi erit resolutio. Quia si non habes copias ad succurrendum, sine offensa negabis. Quia nemo dat, quod non habet. Si habebis, quarum non indigeas, nihil optatius tibi erit, & commodius, quam militem tuum in aliena terra alere: utrumque opportunè facies, vel negabis sine illius offensa, vel concedes sine tuo damno. Si verò indigebis, tantò facilius te excusabit necessitas tua.

8. VAN. Potest etiam fieri, quòd petet à me instantiam ad aliquem Principem pro se, vel amico. VER. Hoc utinam tantum, quod omnium felicissimum est, semper instare, & nihil præstare; sic reddes meritissimè talionem alteri, sicut alii ad te institerunt, & tu instabis: semper felix in eo, quòd etiam nihil efficiendo obligabis; In hoc puncto nolim, ut te à Postulatore abscondas.

9. VAN. Sed si petet à me succursum pecuniarium? VER. Terreor ad vocem tam inexpectati periculi. In hoc casu optarem te habere ad omnes aulas perspicacissimos exploratores, qui auras excubias pro te agant; ut quam celerrimo nuntio præmonitus, quam citissimè ad talem prior expedias, & pecuniam ab illo petas. Aliàs enim, si te cum tali postulato infaustissimè quispiam prævenerit, necessitatem incusabis, non voluntatem; inopiam, non parsimoniam; thesaurum, non animum: & quam promptissimè Legatum expedies, quam humanissimis literis felicissimos successus exoptando; erisque verbis pro nummis liberalis: & si illi bene sine tua ope pecuniaria res successerint, gratulaberis ex corde rem bene peractam, vel victoriam partam, & cum triumpho bis Diis ages gratias. Primò, quòd Vicinus tuus victor extiteris; Secundò, quòd sine ærarii tui dispendio, tam præclaras illi Lauros Dii concesserint.

10. VAN. Adhuc unam rem suspicor, ne me roget pro quodam Adversario meo, qui me graviter offendit, ut illi parcam. VER. Et quid inde; hoc nihil præclarius, quod à te petet. Quia ea re obligabis amicum, ad quam te virtus obligat. Principem te esse scito, cujus fors ea est, ut tres literas P. P. P. semper ante oculos pro Symbolo habeat, ut discat, Prodesse, Pati, Parcere. Hæc enim est Principum Conditio.

CONSULTATIO DECIMA.

De non omittendis occasionibus rerum.

1.

VANITAS. Multæ occasionēs mihi præsentantur, quas nollem omittere. VER. Divinatorem ergo te esse oportet, quam prius arripere tibi melius & tutius sit. Multi capiendo occasionēs, capti sunt ab occasionibus. Optarem, ut in hoc occasionum Labyrintho, unam eligas, ne à multis confusus erres. Quandoque fatius est occasionēs habere nullas, quam multas. Sæpè occasionēs quærendo, invenimus casum, aliquando bono nostro omittimus.

2. VAN. Sed timeo, ne fugiant mihi tam bonæ occasionēs rerum. VER. Cogita bene prius, ne tales capias à quibus fugere non poteris, cum volueris. Securiore sunt illi, qui faciunt sibi occasionem, quam quos sibi faciat occasio. Cave, ne credens occasionem esse tuam, incidas in alienam. Occasionēs scito esse tanquam lapides, qui colliguntur aliquando ut struant, aliquando ut obruant. Aliæ occasionēs veniunt, aliæ porriguntur. Quas fortuna offert, dubiæ sunt; quas homines, suspectæ. Multæ, falsæ sunt, aliæ cognoscuntur auribus, aliæ oculis, aliæ manibus. Quæ tanguntur auribus, & ex fama nascuntur, rarò veræ, quæ oculis, fucatæ; quæ manibus, palpabiles; Harum omnium optarem te esse nec Midam, nec Argum, sed Briareum. Sæpè enim

pro conjuncturis, conjecturas ponderamus, & multoties fines rerum, imperfecti Divinatores, non aspiciendo, sed somniando attingimus.

3. VAN. Sed venit mihi evidens conjunctura recuperandæ terræ, cum Vicinus meus est imparatus, & bello occupatus. VER. Tantundem illi erit desperato, tecum, an cum aliis dimicare. Sæpè meliorem fortunam nimia calamitas dedit. Tu illum quasi depressum cernis, & non consideras esse melius exercitatum, Si in terram ejus desolatam ingressus fueris, alimenta tecum feres; quod grave est. Si in abundantem: hosti ejus panem eripies, quod zelosum; nec adhuc primum hostem experieris, & facies tibi secundum. Si solus bellum cum illo incipies inconsultis aliis ejus hostibus, eris suspectus, & invisus. Si verò cum sociis; eris non tui juris bellator; teneberisque in tuo jugo alienam fortunam expectare; si tardos socios habebis, perdes conjuncturas, quas quæris. Si tu tardus, non habebis socios, sed accusatores. Si non expectabis, offendes. Si præstolaberis, omittes. Revolve præterea & rerum vicissitudines, & temporum, quantis res diuturnæ mutationibus obnoxia. Dum tuam occasionem consideras, pondera & illam, quam Adversarius tuus habere potest. Occasiones rapere nostrum est, retinere non nostrum. Quæ morâ valescunt, morâ evanescent. Occasio ob casum dicta est, & qui occasione se committit, committit se casui. Occasio ut ventus; ventus, est occasio navigandi, sed sæpè deserit alto mari, & qui plenis velis inchoavit, non semel fallaci stetit in anchora. Tu verò remis naviga, occasionem tibi dent vires tuæ, non alienæ. Et sic fortunam non captabis, sed parabis.

CONSULTATIO UNDECIMA.

De tempore indicendorum Comitiorum Regni.

I.

VANITAS. Delibero, quod tempus indicere debeam opportunum inchoandis Comitibus Ordinum Regni hujus. VER. De-

Delibera prius, quas materias proponere debeas; ex rerum enim necessitate, temporum opportunitas colligitur: ut tempus bene impendas, prius finem meditare. Nemo feliciter inchoavit consilium, quam qui mature prospexit finem: prius cogita quid, & postea, quando; res enim temporibus, & tempora aptantur rebus.

2. VAN. Crederem quam tempestive incipere, ne partes discordantes habeant tempus recollectionis. VER. Optimum Consilium, si vis decipere, non incipere. Ego autem putarem quam longissimum dare tempus suspectis animis; ut prius ante Consilium bene agnoscas, quid acturi sint, quam in Consilio probes. Magnum tempus est, tanquam magnum speculum, quod quanto majus est, tanto plura in eo discernentur. Nulla mora est in eo Consilio, quod probari debet peractum. Nemini profuit accelerasse, qui prius rem non maturavit iudicio. Imparata differ, ut perficiantur, parata accelera, ne destruantur. Sape modos, quos ratio non potuit, tempus docuit: & multi qui rationibus non cesserunt, temporibus victi sunt.

3. VAN. Cogito, quod tempus erit melius & importantius ex quatuor temporibus anni. VER. Cogitas quadraturam circuli, rem utilissimam, si scias quo fine. Quod si circulum anni sic in animo tuo divideris, ut quadrarent per gradus ad centrum propositi tui bene praevisa Comitia, tunc quaecumque parte anni inchoaveris, quaelibet tibi auspiciata erit.

4. VAN. Sed vellem concludere Comitia hyeme, ut tempus rei bellicae primo Vere non impediatur Consiliis. VER. Hoc velle potes, at promittere nescio si potes. Si enim abbreviabis Consilia, & prolongabis executiones, non impedies rem consulendo, sed nihil agendo: oberuntque tuis temporibus facta, non tuis factis tempora; ostendet Ver, quam inefficaciter consulueris hyeme. Si vero Consilium tuum erit adaequatum necessitati belli, & media sufficientia stabiliveris, nulla statio temporis obstabit progressibus tuis. Si etiam tempestive Consilium feceris, & non adaequaveris modos necessitatis tuae, ut bello sufficias, tempestive etiam perdes. Melius tamen est (si praeposterè consulere times) ut tua calamitas imputetur tardissimo omnium Consilio, quam
tua

tuae festinatissimæ temeritati. Satius est ut ferò vincas, quam citò perdas. Quid refert? si dum lassus redibit hostis, tu recens incipias bellare. Malam fortunam primo vere effugies, bonam insequeris Autumno; et risque commutator temporum, non perditor.

5. VAN. Ergo tardè incipiam. VER. Nunquam tardum, quod utile, nunquam serum, quod securum, semper tempestivum, quod firmum. Priusquam de tempore concludas, delibera de re. Si res bene provideris, providebis bene & tempora.

CONSULTATIO DUODECIMA.

*De Congressibus particularibus Provinciarum, vulgò
Comitiolis assignandis, & ordine illorum.*

I.

VANITAS. Indicam prius Comitiola Provinciis & terris.
VERITAS. Credo, quòd indices facillimè congressum. Difficilius indicabis media, difficillimè induces concordiam; omnes a te unam propositionem accipient, sed omnes non unum animum habebunt. Committes multa prælia inutilium verborum, ut obtineas victoriam utilium rerum.

2. VAN. Mittam ad illos Oratorem cum Instructione ex Cancellaria. VER. Vellem scire, venietne pro exponenda Materia, an pro forma. Adventus ejus erit miraculosus, quia cum apud te non fuerit, nec te forsitan cognoverit, à te tamen veniet. Perorabit disertissimè, in ulla re minus instructus, quam in sua Instructione; & responsum accipiet, quod tibi non portabit.

3. VAN. Proponam tantum viginti quatuor puncta necessaria Regno, ut super illa consentiant, perspectis illis quam optimè. VER. Vide viginti quatuor literas alphabeti selectissimas, & valde necessarias homini; & tamen considera, quantas ex illis dictiones contradictorias Grammatici formaverint, quantam

far-

farragine verborum composuerint, inter se pugnantium: Quot formaverint idiomata Lingvistæ; quot mendaciæ Poëtæ, quot conjurationes Dæmonum Necromantæ, quot etiam sancta & veneranda effata Evangelistæ. Ita fiet ex punctis propositionum tuarum. Pauca quidem propones, sed expones multis & variis. Produces Materiam indigestam, ut fiat chaos, ex quo possis creare, quod volueris. Separabis lucem rerum, à tenebris verborum; coæqvabis contrariorum rationes, ut facias tibi harmoniam universalem. In tanta rerum verborumque ac materiarum multitudine, contrarietate, & aliquando confusione, opus tibi erit consulere volumen Raymundi Lullii, de arte combinatoria. Quia etiam res confusas & indigestas si scias intelligere, combinare, & ad emolumentum publicum convertere, pulcherrimum opus elaborabis. Sicut illi Mosaici compositores iconum, qui ex frustulis diversissimis pulcherrimum opus conglutinant. Eruntque illæ omnes insimul materiæ ad seligendum tibi difficillimæ, sicut illa semina innumerabili varietate secum mixta, quæ Venus Psyche ad segregandum seponendumque dedit. Ibi videbis semina discordiarum, semina suspicionum, semina libertatis, semina belli, semina pacis. Quæ omnia proderunt tibi, si singula miseris à parte, Propositio tua erit sicut tela Penelopes, quam tanto conatu pulcherrimè contexuisti de die; distextetur de nocte. Et tamen retexendum tibi est opus, si bonus artifex esse velis: etiamsi unum filum negotii tui remanserit: tu ad filum tuum reduc omnia, nec confundaris confusionibus multorum. Prius enim opus est ut pateant obstacula, quam amoveantur. Prius investigatur omne arduum, quam superatur. Nihilque vicit unquam prudentia, quod prius patientia non cognovit.

4. VAN. Intelligam quid facto opus sit, ex articulis instructionis illorum. VER. Ego autem puto, quod melius facies, si illa tantum, quæ optas, ostendes te intelligere; quæ autem metuis, finges te non intelligere. Ex articulis illorum componetur ossatura Comitiorum tuorum. Perfectum Anatomistam te esse necessè est, ne corpus Consilii producas monstruosum, nevé prodeat cubitus ante digitos, vel excedant thoracem costæ.

D

5. VAN.

5. VAN. Hoc solum mihi bonam spem facit, quòd expedient ad Comitia Nuntios, Viros dexterrimos, quorum dexteritati instructiones committent. VER. Dexteritas à dextera dicta est, quòd si illorum dexteritate bene dexterisare volueris, move dexteram tuam: cum dextera enim tua, movebitur dexteritas illorum.

CONSULTATIO DECIMATERTIA.

De Comitiiis Ordinum Generalibus.

1.

VANITAS. Cras Deo dante inchoabuntur Comitia. VER. Cras etiam statim cogitandum tibi erit, quomodo terminabuntur. Optimè inchoabis, si illa à fine incipies: nullæ res sunt bene inceptæ in opere, quæ prius non sunt finitæ in mente. Cras quidem bene inchoabuntur Deo dante, sed bene non finientur, nisi te dante.

2. VAN. Nuntii Terrestres ex Provinciis jam convenèrunt in Cameram. VER. Gratulor! erunt cælestes: si concordēs.

3. VAN. Omnes prius audiverunt Missam votivam de Spiritu Sancto. VER. Et tamen hucusque non videntur quidquam accepisse de septem donis, præter diversitatem lingvarum.

4. VAN. Gredo, quòd incipient à cognitione legitimitatis Nuntiorum, quod vulgò rugas vocant. VER. Rugæ ridere solent, cavendum est ne fiant nugæ. Satiùs vocandi sunt ad activitatem, quàm arcendi, ne fortiùs cogantur de se consulere, quàm de Republica. Multi, qui Consiliorum non fuere focii, hostes facti sunt.

5. VAN. Deinde faciam propositionem in Senatu punctorum Consilii, per Cancellarium. VER. Considera? quantò plura puncta, tantò plura pericula, tantò plures remoræ, tantò plures prætextus suspicandi & diffidendi. Utiliùs equidem crederem, si illi tibi proponant, quid velint, quàm si tu illis proponas, quod

quod nolint; an ignoras Rerumpublicarum genium esse, in malum suum sponte ire, in bonum suum ægrè duci. Fallenda est propria voluntatis opinio, imo tegenda, quia Rectorum causæ prius cernuntur suspectæ, quàm justæ; diu rogandi Cives sunt, ut sua bona velint; vel prudenter decipiendi, ut sua mala nolint; aliquando majorem habet partem assensus publici, qui negligenter desiderat. Vide ergo quantum agendi periculum subeas in proponendo Consilio, in quo & activitas suspecta, & infructuosa desidia.

6. VAN. Ad puncta propositionis Regiæ Senatus vota sua dabit. VER. Si concordabunt in unum, magnum erit documentum veritatis; si discordabunt; maximum detrimentum Consilii. Aperient materiam partibus loquendi, & occultent instrumenta bene agendi: docebunt sentiendi varietatem, quod venenum est concordia: destruent concludendi brevitatem, quod vita est negotii. Qui placere curabunt, non curabunt prodesse; qui displicere non metuent, studebunt offendere. Vide, quantum in utroque navigio hæreat periculum naufragii! varii sentient, varia concludent, variè interpretabuntur. Optimis optima deerunt; modestis auditus, Consulentiis secretum, Facundis veritas, Prudentibus fides: unde verendum est, ne summa Votorum sit, facilia implicasse; & ardua non resolvissè.

7. VAN. Sed Senatus persuadebit media multum necessaria pro securitate & potentia Reipublicæ. VER. Multa svasit Marius, plura Fabius, Cato, & Brutus, viri consummatissimi, prudentissima & necessaria, quæ eventus damnavit. Sæpe immature nimium svaedemus non svaedenda, sæpius præparatissimis Consilii res paramus alienas. Et arma, quæ Romani contra Antonium paraverant, contra Rempublicam versa sunt.

8. VAN. Quæretur modus, & concludetur de tenendo quàm fortissimo exercitu, & punctualiter solvendo. VER. Et in hac re tam necessaria Reipublicæ, ambiguus tibi erit fructus. Quia si auctorabjs exercitum, eris suspectus Civibus, si non, eris contemptus hostibus. Deliberandum tibi erit, quem metum habere malis, externum, an Domesticum? Maximum præterea impedi-

mentum rei, ab ipsa Republica, & quasi vix possibile, ut illi punctualiter solvere teneantur, quos libertas ad nulla teneri patitur; quibus contributio magis videtur tributum, quam stipendium. Unde Romani maturissimo judicio perpentes, non posse se ipsos benevolè duci ad debita, distribuerunt Legiones in Provincias debellatas; quas ideo corpori Romanæ Reipublicæ non aggregaverunt, sed subditas esse voluerunt, ut haberent, cui juberent; & distingueretur, à quibus Consilium, & à quibus obedientia haberetur. Ita & tu cum Republica, si non habueritis terras vobis subditas, quibus imperetis tributa, non poteritis tenere exercitus; quia nec vobis parebitis, nec habebitis, qui vobis pareant. Nemo enim libenter solvit, nisi coactus, & idem quasi est, posse nolle, & non posse velle. Quia multorum libera voluntas promissis rarò constat suis. Ita si prius publicos subditos non habueritis, nec arma publica habebitis.

9. VAN. Expeditis votis Senatûs, Nuntii Provinciarum redibunt ad suam Cameram Equestrem, ut ibi forment Constitutiones necessarias Statui Reipublicæ, juxta desideria à Terris sibi per instructiones commissa: eaque deinde deferant ad Senatum, ut nemine contradicente stabiliantur. VER. Redibunt in Cameram suam Nuntii, non dubito. Sed redeunt etiam aquæ dulces in mare, & fiunt salis; redeunt & nebulæ in terram, sed fiunt nimbi & grandines, redit ver cum violis, sed simul florent & spinæ. Ita multitudinis Consilia, eundo degenerant in desideria; ex desideriis veniunt cupiditates, redeunt passiones, ex passionibus dissensiones, ex dissensionibus Consiliorum impedimenta, & sæpe illi, qui ad Consilium secesserunt facilitandum, redierunt ad impediendum.

10. VAN. Sed dixi, quia ibi formabunt Constitutiones valde necessarias Statui. VER. Multitudo animorum, non potest adferre Consilia, nisi multa, nisi varia; sæpius secum pugnantia, quam cohærentia. Frequentius à multis adfertur, quod placet, quam quod decet; quod putatur, quam quod prodest. Quod placuit Ciceroni, displicuit Catilinæ; displicuit Cæsari, quod placuit Bruto. In hac discordantia voluntatum, ô quantæ Con-
fili-

filiorum procellæ! quot Instructiones Nuntiorum, tot destructiones negotiorum, tot jacturæ temporum, tot incertitudines eventûs. Ita enim dubia est bonarum rerum spes, multorum voluntati concredita, ut possibilius sit multas res malas emendari ab uno, quam unam rem bonam perfici à multis. Qvod si Constitutiones Regni formare velint, prius oportet illos sibi constare, quam aliis constituere. Quid enim proderit gravidum Legibus volumen implevisse, si illa, quæ loquentur formulæ, mentientur clausulæ; & quidquid constituent codices, prostituent appendices. Vide ergo quàm sit in hoc vana spes consulentium, qualis combinantium discrepantia, quanta periculorum vicinitas! sed & in his, quæ tu dicis tam necessariâ fore statui; pauca virtutibus, plura opinionibus, plurima casibus subjecta sunt. Rem optimam, quam difficillimè perficit Consiliarius, facillimè inficit adversarius. Credisne in prolixitate Legum, utilitatem vel securitatem Republicæ inesse? vastissima Regna longissimum sibi funem ex Legibus suis nectunt, quo fortius strangulentur. Sed tu si vis longissima diu possidere, brevissima citò scribe. Citissimè enim statui effugere oportet sermonum suorum innodamenta. Nam in magnis ille plus egit, qui locutus est minùs: sæpè etiam Constitutiones, quas Prudentissimi virorum in Orbe terrarum circumspèctissimè conscripserunt, & quæ visa sunt summè necessaria, in perniciem Rerumpublicarum versa sunt. Revoca Græcorum Statuta, Legesque Romanorum. Horum imperia, in sua jurium pulchritudine involuta solennissimè sepulta sunt. Cautissimi Trojani incautissimè corruerunt: sapientissimè perierunt prudentissimi Athenienses; improvisè defecerunt, providissimi Spartani; Thebani rationibus mediisque suis instructissimi, instructissimè destructi sunt. O felix rationis simplicitas! sola vera necessitatis & utilitatis ministra! nulli turpius deserunt, quam qui pulcherrima locuti sunt. Non hoc cogitationis de Republica præcipuum opus est, multifariis ingeniorum ambagibus perdere tempora rebus, & eripere res temporibus, sed ea, quæ sunt Republicæ necessaria, citò velle; quæ bona, citius cognoscere, & quæ optima, citissimè exequi. Svadendi verò pariter bonis malif-

malisqve, ars est communis; quia & illi, qui fallere volunt, persuasionibus utuntur: nec ulla res est Consilio magis noxia ac deterior, quam importuna negotiis svadentium & dissvadentium fluctuatio; ægrè enim ducuntur rationibus, qui virtute non moventur, qui autem moventur virtute, non egent persuasionibus, quia sequuntur judicium, & considerant necessitatem.

11. VAN. Ecce jam venit Equester Ordo in Superiorem Cameram, ut una cum Senatu concludat Comitia, quinque dierum spatio. VER. ô admirabile opus Consilii! DEUS Omnipotens spatio sex dierum obediente naturâ perfecit Orbem terrarum, illi autem natura repugnante, quinque tantum diebus omnia se perfecturos existimant, quæ quadraginta diebus imperfectissimè conceperunt. Noë etiam quadraginta diebus expectavit, antequam arcam ingrederetur, & postea navigavit centum quinquaginta diebus. Ex hoc verò tam vasto verborum opinionumqve diluvio, quomodo possibile est tam brevi tempore in portu videri, aperire tibi opus est multa, antequam concludas pauca. Quomodo in quinque diebus persuaderi poterit concordia his, qui quadraginta assveverunt discordiæ?

12. VAN. Sed prolongabitur tempus Comitiorum, consentientibus omnibus Ordinibus. VER. Quanto longius tempus disputationibus datur, tantò majus spatium assignatur dissensionibus: tantò pejor est hujus morbi curatio, quanto longior dilatio; nisi forte medicorum ingenium in tractanda Reipublicæ salute sequi velis, qui magis curant morbum, quam agrotum; quibus est utiliùs diu curare, quam semel sanare; quorum studium est, multas crises advertere, non avertere unam mortem.

13. VAN. Quomodo ergo finientur Comitia; VER. Vel erit bene, vel malè, vel nihil; si bene, nondum bene, antequam cognoveris: si meliùs, adhuc non desit: finis boni imperfectus, sæpe principium est mali; si malè, nondum malè; si minus malum elegisti, ut effugeres majus: datur tibi experimentum prudentiæ tuæ, utrum scias malum convertere in bonum. Res nondum periit, si animus integer. Quod ab animis destructum, animis reparandum est. Pauci futura cogitant, qui præterita do-

dolent. Si verò nihil factum est; dubium tibi erit, quod accuses, vel latides; malumne finem evasisti; an meliorem distulisti? Quod non factum est, cura, ut fiat: quod impossibile fuit, jam præteritum est: gaude! habes tempus cogitandi, ut possibilis virtute efficias futurum; quod autem multorum culpâ factum est, Factum voca.

CONSULTATIO DECIMA QVARTA.

De Consilio Post-Comitali.

1.

VANITAS. Post Comititia convocabo Senatum ad Consilium.
VERITAS. An non satis adhuc verborum expendisti, ut nova conquiras, quæ tam diu finiri posse exoptabas. Adhucne non plene turbines ventosque expertus es navigando, ut illis & in portu jam semilacera vela committere velis? Pandora tibi pyxidem aperiri cupis, ut illa evolent, quæ bene conclusisti; si verò malè; quid tibi proderit utilissimo silentio sopita mala, in utilissimis sermonibus excitare; vis fortasse, res consensu stabilitas novis consulentium interpretationibus labefactari. Qui semel Consilium petit; veritatem quærit, qui secundo; movet dubietatem.

2. **VAN.** Formabo Consilium Post-Comitale: **VER.** Ita formes posterius Consilium, ut antè non deformes: facilius est res nondum actas formare, quàm transactas reformare. Vellem te in hoc desiderio Jani facies habere, ut tangendo præterita, respicias futura. Bene conclusa, aut plus non attingenda sunt, aut melioranda. Imperfecti Pictores, sæpius meliorando perfectas icones destrunt.

3. **VAN.** Consilium Post-Comitale necessarium est ad exequenda illa, quæ in Comitiiis stabilita sunt: si verò abrupta
 sint,

sint, ad remedia quærenda. VER. Illis, quæ authoritate publica stabilita sunt, utilior est obedientia, quàm Consilium: mederi autem illis, quæ jam facta sunt, difficilius est, quàm malè factis. Mortuis enim rebus magis convenit sepultura, quàm medicina. Cogitandum tibi potius est, quomodo novo & salubriori rerum partu Rempubicam consoleras. Si exequendum est, jam disputandum non est, simplicissimus obediendi modus est omnibus; quantò verò eruditior, tantò impeditior: proficuorum Consiliorum nulla major destruc̄trix est, quàm nimia sapientia. Bis idem facere, non est idem: semper aliquid repetitis demitur, vel adjicitur in rebus. Res semel sancitæ ita redeunt ad Consilium, sicut illi, qui convalescerunt, ad Medicum; ut superfluis pharmacis destruat̄ur valetudo. Legi derogat, qui de sancitis interrogat. Plerumque optima rerum interrogando abrogamus, utilis ergo est, post Comit̄ia in contravenientes judicium, quàm in res sancitas Consilium.

CONSULTATIO DECIMAQVINTA.

De Commissionibus instituendis.

I.

VANITAS, Expediam Commissionem valde necessariam.
VERITAS, Credo, quod expedies valde necessariam Commissionem; sed Commissariis, non tibi: probabilius autem est, illam tibi non esse necessariam, quia res, quas ipse agnoscere posses, aliis cognoscendas committis.

2. **VAN.** Sed ob distantiam loci, ipse adesse non possum.
VER. Breve iter est in rebus propriis, longum in alienis. Nihil distare potest, quod constare debet. Longum iter ad atra, imo impossibile, abbreviavit continuum sciendi studium; ut remota viderentur vicina. Si curabis, non distabis; multa nobis approxi-

proximat exploratrix diligentia, plura occultat negligentia velatrix; & vicina, facit esse remota.

3. VAN. Institutam Commissionem. VER. Dic potius, amissionem, & cogita, quot Reges & Principes utilissimas terras committendo amiserunt.

4. VAN. Assignabo Commissarios. VER. Facias potius Omissarios. O quam anceps instrumentum est, alienis cognoscere propria oculis; sua, aliorum palpare manibus! ita facies tibi continuum fidei exercitium, quæ necessariò credes, quæ tibi dicentur; & continuo sperabis, quæ nescies; non cognosces res tuas, nisi postquam amiseris; clarius tibi patebit in alienis manibus, quid habueris, quam in tuis, quid habeas.

5. VAN. Per hanc Commissionem dilatabo confinia, & recuperabo à vicino usurpata. VER. Hæc Commissio nihil tibi proderit, nisi ut solemnius perdas. Nemo res suas legitime amisit, nisi qui illas prius disputationi commisit. Nulla dubitatione opus est illi, qui de jure suo non dubitat.

6. VAN. Sed ego mittam Commissarios Viros insignes. VER. Justè sanè, ut præcipua perdas, præcipuos tibi viros ad hoc mittere oportet.

CONSULTATIO DECIMA SEXTA.

De Contributionibus exigendis.

I.

VANITAS. Difficile mihi est excogitare modum Contributionum, ut sufficiant necessitatibus, & non aggravent populum. VER. Non difficile tibi esset excogitare proventus, si cogitares populum; quia cogitando cognosceres, & cognoscendo scires, quid valerent, & quid possent. Hic collige, quantum noceat non didicisse vires populi, & nescivisse, quantum, vel quale, quid habeas.

E

2. VAN.

2. VAN. Inveniam tamen modum Contribuendi. VER. Prius quærendum est, quomodo quæras, quam quomodo invenias: Tu autem prius invenisti necessitatem, quam modum; melius est quærare modos, antequam opus sit quam non posse habere, cum opus fuerit. Ut scias genera Contributionum, scire te oportet prius genera populi, quale prævaleat lucro, quale numero? Observa, quid tibi profint Urbani, quid Mercatores, quid agrestes, quid extranei, quid domestici, quid Merces ab extra, quid ab intus provenientes; quid investores, quid evectores, quid ab hominibus exigas, quid à rebus; quid ab otiosis, quid à laboriosis; quos liberare utilius tibi est, quam aggravare; quorum luxus tibi sit proficiuus, quorum utiles propinationes, & quot guttæ, tot nummi. Hæc prius videnda tibi erant, & ratione prævidenda, quam necessitas præveniret cogitationes tuas: quia exactius providetur & tutius, dum exigit providentia, quam cum necessitas.

3. VAN. Ex multis agris & subditis habeo copiosas contributiones. VER. Absit, ut ex agris quidquam præendas, & ex visceribus terræ matris communis lucra quæras, unde vitam & alimenta accipimus; vel cultores ejus, & laboratores pro nobis, veros homines, ullo modo enerves. Iniquum est, ut inde exsugantur sanguinem, unde sumpsimus. Hoc corpus nostrum est: exprimendi culices, pulices, & araneæ, qui de corpore nostro lucra quærun, qui de sanguine nostro vivunt. Qui luxui solvunt, solvant & Reipublicæ; quos liquores reficiunt, reficiant & Republicam; quibus leve est perdere privata, prodesse publico non sit grave. Horum major est numerus, quam laborantium; ab his etiam plura colliges; cum perdentibus acquires, sine injuria tibi proderis, sine gravamine lucraberis.

4. VAN. A Mercatoribus habeo multa telonia. VER. Primò cures, ut multos habeas Mercatores, deinde multa telonia, sed non nimia; quia per telonia potes tibi perdere Mercatores, per Mercatores nunquam perdes telonia. Stude, ut multos habeas, qui tibi dent; & habebis, quod tibi detur; multorum pauca, sunt unius multa. Emptor non sentit onus, quod venditor

imponit. Libentius solvitur luxuriæ, quàm Reipublicæ. Superfluum ergo solvet Venditor, quod emptor projecerit, sic multum colliges ex eo, quod Venditori nihil est, Emptori insensibile; diminue potius telonia, ut augeas Mercatores, per quos multiplices merces, per merces pretia, per pretia utilitates; quia opulentior est luxuria necessitate.

5. VAN. Instituum quoque aliqua Monopolia, ex quibus magnam habeo utilitatem. VER. Hoc egestati publicæ deest, hoc solitudini; ut unus multos dispergat. Ut multis auferas modos vivendi, uni tribuas potestatem defolandi. Ita malè vendas publicam utilitatem alienæ avaritiæ, & tuam non augebis. Amittes populum, vastabis Civitates, tolles commercia, auferes spem lucri omnibus; quæ esca est populi, stabilimentum Urbium, fundamentum contributionum. Omnes incertos habebis Incolas, & semper quasi migraturos. Nemo enim major Adversarius est populi, quàm qui solus esse vult. Sustenta potius quàm plurimos, ut quàm plurimi contribuant; & magis proficua tibi erit multorum æmulatio, quàm unius cupiditas,

CONSULTATIO DECIMA SEPTIMA.

De Ærario, & ejus Ordinatione.

I.

VANITAS. Thesaurum mihi formabo quàm exactissimè.
VERITAS. Ærarium, quod avaritia claudet, referabit necessitas.

2. VAN. Habebo cassam duplicem, unam pro expensis, alteram pro deposito. VER. Facile est dividere cassas, sed difficile mensurare necessitates. Quod colligit providentia, evacuat necessitas. Si ante tempus expenderis, quod collegisti, non unam cassam habebis, sed nullam; si post tempus, tantundem tibi est, ex una cassâ malè frui, quàm ex pluribus,

E 2

3. VAN,

3. VAN. Sed distribuam per tempora expensas. VER. Ergo facies tibi potius horarium, quàm ærarium. Quid referet, quâ horâ egeas? Esurienti quælibet hora meridies est. Considera prius quantum, & quoties necessitas coget ad erogandum voluntatem, quoties voluntas producet vel frænabit necessitatem; si habebis in unâ horâ multa tempora ad erogandum, an plura vel pauciora ad colligendum, vel nulla ad retinendum, nil tibi proderit scire distinctiones cassarum in ærario, si una rapiet hora, quod totus congregavit annus: nulli mendaciores sunt socii, quàm ærarium cum kalendario: si verò vis dividere expensarum rationem per arcas, plus turbaberis, si videris plura documenta furtorum ex quælibet arca, quàm ex una. Quid refert? an conjunctim, vel separatim decipiaris.

4. VAN. Sed inveniam modum, quomodo defraudari non possim. VER. Facilius invenias exquisitos modos, quàm custodes probos. Scio, quòd non deerunt tibi, qui nôriunt optimè perfectissimis numeris funerare pecuniam.

5. VAN. Utar omni circumspectione & cautelâ, ne fraudetur ærarium. VER. Hoc nullatenus fieri potest, difficillimam Provinciam assumpsisti, habet, qui horreum mures, qui ærarium fures.

6. VAN. Sed omnia mihi Regestis verificabuntur. VER. Quoties apparebunt Abaci, toties disperebunt nummi; quot regesta perspicias, tot perleges defunctæ pecuniæ Epitaphia. Et sicut vita humana, unum introitum habet, multos exitus; ita & pecunia tua, multos morbos habebit; plures Medicos, à quibus pereat.

CONSULTATIO

DECIMA OCTAVA.

De Causis & preparamentis ad Bellum.

I.

VANITAS. Multæ Causæ me invitant ad suscipiendum bellum. VERITAS. Si potens es, facilè causas invenies; si debilis, difficilè evitabis; faciliùs est invenire bellum, quàm gerere. Bellorum initia semper principio lata, progressu dura, eventu dubia. Sed vellem scire causas bellandi, quas habes? Multis adfuere causæ bellandi, sed media, paucis.

2. VAN. Prima Causa mihi est, quòd vellem dilatare confinia. VER. Confinita, quòd latiora sunt, hoc majori egent Exercitu, hoc crebrioribus prædiis, hoc majori alimento, hoc frequentioribus impensis. Vide, si terram tuam, quam possides, sufficienter providisti, antequam appetas alienam; ne ex contiguitate inopiæ dilates potius confinia penuriæ, quàm Provinciæ.

3. VAN. Habeo & aliam Causam incipiendi belli, nimirum: ut Provinciam, quæ Majoribus meis ablata est, recuperem. VER. Nollem, ut ex hac tua causa, alia nascatur magis metuenda, nimirum: ne potiùs perdas, quod Majores tui non amiserunt. Diu deliberandum tibi est, an pro eo tibi conducat bellum suscipere, quod majores tui alteri cesserunt, ne bellum haberent. Feliciùs quandoque præstat tenere proficuum pacem, quàm litigiosam Provinciam. Considerandum quoque tibi est, ne propter dubiam recuperationem partis, à Majoribus tuis non sine notabili causa, prudenter abscissæ, totum Regni tui Corpus imprudenter bello inficias, unde verendum etiam sit, ne, quod ab ortu Vicino tuo rapuisti, alter tibi ab occasu, eripiat. Plura enim in Orbe terrarum immutavit occasio, quam vis; & non suspectos ex sociis hostes fecit. Revoca Græcos, ingeniosissimos calamitatum suarum inventores, quantis periculis casibusque ob ingenium & præcipitantiam bellandi, variè à fortuna jactati sunt; Unde Tragedus

exclamare coactus est: Quicumque Regno fidit, nec leves metuit Deos, animumque rebus credulum lætis dedit; me videat, & te Troja. Romana quoque Respublica, propter nimium bellandi ingenium, Casares adepta est, Libertatemque suam neglexit; maluitque famam habere ab extra, quam securitatem suam ab intra. Quid dices de occasionibus datis alienæ potentiae, de excitementis dormientium, de zelotypia, ambitu & diffensionibus cum Vicinis, qui pessimi Parentes sunt everfionis Regnorum.

4. VAN. Et hæc causa non minus me inducit ad bellum, quod habeam numerosum Exercitum, quem vellem in aliena terra collocare; ne illum aliam otiosum. VER. Magis timendum est, ne quaerendo locum, ubi vivat exercitus tuus, invenias potius ubi pereat: considera, vel loci angustias, vel sterilem vastitatem. Utrumque anceps belli sustentamentum. Præterea consveta illa impedimenta magnorum conatuum: Annonam difficilem, popululum infidum, Milites vastatores, Anni injurias, excubantium incommoda, ægritudinum motiva, morborum pericula, aëris varietatem, equorum stragem, temporum difficultatem, in milite lassitudinem & externi soli tedium, incuriam terræ alienæ, & desiderium suæ. Quæ omnia felicem licet turbavere Macedonem, & super quæ cogitans magnus olim sedit Æneas, secumque volutans: deslevit eventus Belli varios.

5. VAN. Bellum gerere debeo, ne otio & ignaviâ peream. VER. Occasio dat felicia bella, ostendit viam agendi in magnis. Nemo felicia bella gessit, cui non dedit occasio consilium. Si igitur in recta occasione constituis bellandi desiderium, magna tibi belli gerendi ratio est. Occasiones autem sunt, quæ bellatorem ad bellandum compellunt. Justitia & necessitas causæ, non pruritus famæ, sæpius fallacis. Non minus enim periculum est ex magna fama, quam ex mala, succursus quoque moveat populi oppressi naturaliter ad te pertinentis, & subsidia tua petentis. Ille enim felix Bellator Provinciæ prætenfæ fines ingreditur, quem populus optat, non metuit. Si ergo bellum in vicinia gerere intendis, prius illi gratum, quam fortem te exhibe. Nullus Bellatorum certius Terram adeptus est, quam ille, cui in-

inclinatio populi, ad vincendum viam fecit. Qvodsi terram, quam ingrederis tuam esse vis; defende, excole, conserva, fortifica ut tuam; non ut alienam. Ut illam prius cordibus capias, quam manibus. Si itaque ad bellum gerendum te constringit occasio iustitiæ, & desiderium populi iusta petentis, age feliciter. Sed si vanitas & fallacis auræ ambitionisque studium te impellit, deliberatorem te magis videre optarem, quam Bellatorem. Non minus quoque refert, ut bellum tuum iuste eligas, quam ut bene pares: unde cogites, & quo robore vincas, & quibus præparamentis sustineas.

6. VAN. Omnia præparamenta ad gerendum bellum jam habeo parata. VER. Quæ intempestivè præparasti, non proficient in tempore: quæ verò tempestivè nimis, tempus consumet, & occasio te alibi conducet, ubi præparamenta non providisti. Multi magnos belli apparatus sollicitissimis studiis hosti paraverunt, non sibi.

7. VAN. Habeo pulcherrimum peditatum & numerosum. VER. Habebis numerosiore ex equitatu tuo; postquam ex incommodo belli eqvos perdiderint.

8. VAN. Sed habeo & equitatum gravioris & levioris militiae. VER. Utrumque infructuosum contra impetum hostilem; si remotum unum ab alio tibi sit. Graves enim non prosequuntur hostem, leves non sustinebunt, & graviores deferentur à levioribus; & leviores non assistent gravioribus, hi nimium prævenient, illi non satis prosequuntur. Pessimum utriusque roboris detrimentum.

9. VAN. Habeo & Officiales Generalesque, peritissimos belli Duces. VER. Bellum nemo unquam satis didicit. Habes ex illis & imperitissimos fortunæ tuæ aleatores quandoque liberalissimos præliorum amissores, & quandoque parcissimos armorum conservatores: utrosque tamen prudentissimos & innocentissimos bonorum malorumque belli authores, & quorum fors cum Theologis convenit: quia cum bene & prudenter agant, nunquam tamen scire possunt, an odio vel amore fortunæ digni sint. Non semper enim audaces fortuna juvat, sæpe incitat animum, quò cele-

celerius perdat. Quod bellicosus ille Romanorum Imperator passus est: nunquam se tantum acquiriturum victoriâ quantum auferre calamitas posset. Cujus rei documentum dedit sapiens fortunatusque bellator, ac deinceps infaustus ille Annibal, Pompejusque infelix, & miser Darius.

10. VAN. Sed nihil incipiam sine Consilio bellico. VER. Nullæ res incertius inter se conveniunt, quàm consilium & casus. Quomodo ergo vis bellum, quod continuis casibus agitur, quod momentis constat, certitudine Consilii cum incertitudine occasionum temporumque combinare.

11. VAN. Octasiones mihi viam monstrabunt. VER. Scio equidem, quod viam tibi monstrabunt; sed Consilia tua non expectabunt. Unde maturitate Consilii juvari credes, inde tibi velocior Consilii aufugiet occasio. Unum tibi tamen ex his duobus bonum vel malum evenire spera; ut aut terram tuam sapientissimè cum Consilio perdas, aut alienam temerè sine Consilio acquiras.

12. VAN. Quomodò ergo sine Consilio bellum geram? VER. Hæc tantum observa & bellum gere: semper hostem prævenias, quod credis illum à te metuere, hoc illi fac. Terram nunquam ingredi, ubi non est panis; & post prælium nunquam finas hostem requiescere.

CONSULTATIO

DECIMA NONA.

De formando Exercitu.

I.

VANITAS. Nihil restat ad incipiendum bellum, nisi ut formem mihi Exercitum quàm ordinatissimum ex diversis generibus militiæ. VER. Facile est ordinare Exercitum, sed conservare difficile: quot genera habebis militiæ, tot differentias peri-

periculorum, tot varietates retardamentorum, tot obstaculorum casus, tot necessitatum impedimenta. Tarditatem peditum, agrè feret equitatus, præcocitatem equitum, non assequetur peditatus; quod unus cupiet, alter odio habebit: quot genera militiæ, tot naturarum & geniorum diversitates.

2. VAN. Sed pro diversâ necessitate ac eventu bellandi, diversum quoque genus militiæ opponendum mihi erit hostibus. VER. Vellem fatius ut duas tantum militias in mente haberes Equitem & Peditem: & non aliam necessitatem bellandi, quam unius Exercitus victoriam. Quid refert? an uno genere vincas, vel pluribus perdas. Multitudo formarum militiæ, separat magis bellorum Consilia, quam conjungit. Et sæpe fit, ut cogitando, quâ viâ, quodlibet militiæ genus melius pugnet, totus Exercitus negligatur. Accedit præterea, ut quodlibet genus supra aliud præcellere volens, socios alterius generis magis contemnat & conturbet, quam juvet, ut qui unum in bello censerî deberent, pro diversis censeantur, & unitatem victoriæ distrahant, difformitate agendi. Qui è contra unum robur cogitent; si unum genus se esse sentirent.

3. VAN. Hastatorum Cohortes habeo quadraginta. VER. Egregium belli robur, si hastarum necessitas fuerit, si non: magnum agilitatis impedimentum. Quodsi unum prælium conficiendum tibi sit, necessariò hastas semel confringes; si plura, hastas non habebis: si nullum? magnum impedimentum frustra tecum vehes.

4. VAN. Habebo & plures hastas pro secunda vice. VER. O grave lignorum onus! sine certitudine necessitatis.

5. VAN. Formabo mihi quoque & Legiones Draganorum, ut illis utar & tanquam Equitatu, & tanquam peditatu. VER. Habebunt ergo naturam vespertilionis, qui & mus est, & avis, & neutrum, & ex neutro utrumque. Si equos conscenderint, non habebis Pedites, nec (si descenderint) Equites; magna illis erit distractio cogitationis in prælio, magis metuent perdere equos, quam pugnam: & tu volens habere in equis Pedites, verendum, ne habeas Equites sine equis.

6. VAN. Uno verbo, quotquot genera sunt Militiarum omnia habeo. VER. Qvò plura genera habebis militiæ, hoc in bello distractior eris. Quid refert, an multos authores cladis, an unum Victoriæ habeas; malim, sicut unum te bellandi finem habere, nempe Victoriæ; ita duo tantum genera Militiæ: Peditatum & Equitatum.

CONSULTATIO VIGESIMA.

De Fortificationibus Locorum.

1.

VANITAS. Extruam Arces & Fortalitia pro defensione Regni. VERITAS Sicut Magnes trahit ad se ferrum, ita Fortalitia hostem. Arces & Fortalitia sunt quandoque invitamenta adversæ fortunæ: unde illa prudenter & opportunè fabrica, vel lapides relinque.

2. VAN. Faciam Fortalitia in diversis locis, planis, montosis, aqvosis, saxosis. VER. Non loca, sed passus hostium confidera; non propugnaculorum situm, sed inimicorum transitum. Illa optima Arx est, quam necessitas opportuno plantat in loco; ita tu semper melius facies, si quæsieris non locum Arci, sed Arcem loco.

3. VAN. Faciam fortalitium magnum, ut multos milites capiat. VER. Desolabis Exercitum, & implebis fortalitium. Majus tibi erit Præsidium in Arce, quam Exercitus in Castris. Prius à te ipso obsideberis, quam ab hoste. Qvòd pro Exercitu parabis alimenti, Præsidium consumet. Cave, nè, dum facies ex Arce Castra, efficias ex Castris Arcem.

4. VAN. Faciam etiam & parva Fortalitia. VER. Parva Fortalitia distrahunt Bellatorem, & attrahunt hostem; parum offendunt, & nihil defendunt: magis cogitandum tibi erit, quomodo

modo hostem repellas à parvo fortalitiò; quàm quomodo hosti noceas ex magno. Facies tibi pulcherrimas caveas arte militari ornatissimas, ad occludendas vires tuas sine fructu. Incerta tibi erunt propugnacula Inimicorum, certissima oppugnacula amicorum. Parvum quoque fortalitiùm, parvos habebit Bellovardos, nullaque defensio erit: quia alæ propugnaculorum vix tormenta capient, ob angustiam collocanda. Si verò Bellovardos magnos habuerint, cortinæ penitus nullæ erunt, qui inevitabiles sunt parvarum arearum defectus. Obsidio quoque facilior hosti, & defensio difficilior Arci inde provenit. Fossarum denique angustia hinc sequitur summè noxia defensori, quàm si latiore habere quæsieris; circuitus contraescarpæ tuæ monstrosior majorque portione Arcis tuæ eveniet, nec sufficiet numerus præfidii ad implendum situm viæ coopertæ circumcirca defendendæ; fietque, ut externa defendendo, internum corpus areæ penitus milite evacues; aut sine milite, & defensione externa tua hosti relinquas. Collige ergo breviter parvi fortalitiî tui maxima incommoda.

5. VAN. Fortasse eligam situm paludosum, ut difficilior sit hosti accessus. VER. Si non ab hoste, obsideberis à palude. Non tam difficile ad te hostis accedet, quàm tu ad hostem. Fossa paludosa est sustentamentum pontis natantis, per quem hostis usque ad muros tuos per galeriam perveniet, & in manibus cuniculos ad ejiciendum pulvere vallum adapret, Cameramque collocet. Sicca verò Fossa excursionem ex Arce contra hostem non impedit, areamque dimicationis in Fossa defensori non aufert. Tu verò vis magis clausus esse, quàm securus.

6. VAN. Eligam ergo locum in alto monte. VER. Fortalitiùm tuum itaque aëri dominabitur; non terræ. Longè conspicias hostem ab Arce, sub Arce non videbis. Tormenta tua distantiorem hostem malè attingent, vicinum nullatenus. Hostis tuus nullibi erit securior, quàm sub manibus tuis. Globi tormentorum tuorum cadent in hostem, non jaculabuntur, tantundem tibi erit lapides projicere: si ad radicem montis tui hostis accesserit, commodius cuniculos excavabit, ut Arcem tuam per ignem ejiciat. Necessè erit, ut alia Propugnacula ad radicem montis

circumcirca extruas; habebisqve superius fortalitiū clavum inferiori fortalitiō, ut incommoda montis, & pericula accessions hostilis effugias. Considera præterea quantum tibi militum circuitus montis, radicisqve ejus defendendæ auferet ex Arce.

7. VAN. Ego in plano & aperto loco fabricabo. VER. Hæc propositio tua melior mihi videtur cæteris. Hoc enim modo propius hostem reprimes, & facilius accedes, sed etiam & ab hoste idem tibi eveniet. Verum strenuo Defensori omne fortalitiū planum est, & arduum ignavo; nihil tibi proderit fortalitiū in plano habere, si hostis per montes transitum quæsierit. Prius interrogandus tibi est hostis, quod eat, quam de fortalitiō judicare, non tu, sed hostis necessitatis judex erit. Nonne meministi Capuam in plano sitam Annibali Cannas fuisse. Nihil tibi proficiet Arx plana, si obfuerit aspera fortuna; nihil proderit pulchritudo mæniorum, nec speculatores ex tormentorum suggestu oculi, si hostis aliud passum converterit, qui si magnum habuerit Exercitum, non metuet fortalitiū relinquere à tergo, & ultra progredi: si verò parvum: non accedet Arcem; ita non voluntas Commendatoris, sed ratio Bellatoris constituet valorem Arcis.

8. VAN. Sed non tantum Arcem, vel Citadellam, sed etiam & totam Civitatem fortificabo. VER. Tu ergo vis, ut video, & hosti dominari & Civibus; Arcem non habebis perfectam, & Civitatem suspectam; ex utraqve parte metues de Arce. Magis optarem, ut vel Arcem perfectam haberes, vel Civitatem. Qui Arcem Urbi adstruit, eo ipso de amissione Urbis cogitat. Primus ad perdendum gradus est, de amissione cogitare. Defectus unius aræ penes alteram major videtur, & distractior est semper duorum corporum, quam unius defensio.

9. VAN. Adhuc delibero, figuranè regulari, an irregulari, extruendum mihi sit fortalitiū. VER. Credo, quod mænibus describes regulam, sed non hosti: regularium arearum expugnatio facilius ab hoste percipitur, ad regularia mænia oppugnanda æqualius hostis regulatur, & proportionem ab uno propugnaculo, ad cætera æqualiter capit, sumitqve. In irregularibus verò non item: quia ipsa illa angulorum varietas, & inæqualitas linearum,

magis confundit hostile iudicium, quàm docet; unde difficilior aggressionis cogitatio est. Regularitas verò ipsa instruit hostem, nec diversitate confundit. Facilius & utilius est, figuram fitui, quàm fitum figuram adaptare.

10. VAN. Faciam pulcherrima opera externa, ne hostis facilius ad ipsa mania accedat. VER. Hæc opera cum proposito tuo non conveniunt. Dicit enim te metuere, ne hostis ad mania tua appropinquet, tu autem non metuis, cum manibus tuis ad hostem appropinquare. Nonne semper opera externa minora sunt ipso corpore fortaliti, & facilius capi possunt? quæ si hostis occupet, serò te penitebit, hosti illa, non tibi struxisse. Occupatio verò operis externi, est gradus ad expugnationem hosti paratus, & defensori inde amissio, primæ famæ multum præjudiciosa. Cur ergo vires tuas, quas tibi vel maximè connectere expedit, ab extra rescindere cupis? nisi ut celerius hostilibus copiis animum augeas, & diminuas tuis. Quot enim opera externa amittes, tot parabis hosti victorias, & militem non sine strage continuò fatigabis.

CONSULTATIO VIGESIMA PRIMA.

*De inchoatione Belli offensivi, & diversis casibus
bellandi; Consiliisque Bellicis.*

I.

VANITAS. Quomodo bellum incipiemus? VERITAS Svaderem, ut potius cogitares, quomodo finiemus. Bellator in fine perdit, qui à fine non incipit.

2. VAN. Opus mihi est Consilio, an hoc offensivum bellum, quod ex justis prætensionibus incipio, inchoare debeam per obfessionem fortaliti fortioris, in confiniis existentis Urbis; an prius exercitum hostilem prælio aggrediar? VER. Quære prius, & bene explora, utrum hostis tuus paratus existat, vel imparatus; deinde prudenter concludes, quid malis prius habere; Regnum ne sine

bello, an bellum sine Regno? si imparatus est; cura, ne sit paratus: Resolve velociter, dissipa copias, impedi congressus, occupa Regni viscera, assicura passus, congrega commeatus, divide inimicum, populum fac amicum, aggredere celeritate, attrahe humanitate, Præsidiis firma, protege, conserva. — Ita non rapies Regnum, sed capies, & sine bello possidebis. Si verò paratus est hostis, vel tempori te committes, vel fortunæ. Quod si fortunam sequi malueris, viribusq; confides, cum hoste prælium committes; opusque erit, ut prius sis vates, quam victor: si verò tempori te commiseris, à Confiniis incipies, diuturno labore & patientiâ terras acquires; obsidiones formabis, succursus sustinebis hostiles, obsidens obsideberis inter Arcem & hostem. Tunc eligendum tibi erit, ubi tutius dimicare malis: sub cælo, an sub Arce. Hoc tamen scito, quòd nemo obsidet, ut non etiam obsideatur ab hoste.

3. VAN. Occasiones cum tempore mihi suggerent Consilium. VER. Tu potius suggere consilio occasiones, vel si desunt, facito. Magis virile est, fortunam sibi facere; quam expectare. Acta fortunam faciunt. Qui expectat, negligit. Qui hostem prævenit, dat materiam bellandi, & constituit agendi occasionem.

4. VAN. Sed vellem scire, in quibus hostem præveniam. VER. Loco & alimento. Primum est, quòd vincimus, aliud, quò vincimus. Nimirum, terra & miles. Primum occupandum est, alterum conservandum; ex his duobus tota Ars belli dependet.

5. VAN. Ex duobus ergo unum faciendum mihi est, aut acie hostem aggrediar, aut obsidione Urbem. VER. Si paucas copias habes, syaderem neutrum; si magnas, utrumque; illud, ne cum paucis Copiis inveniatis sub Urbe; hoc verò, ut à succursu Urbis hostem divertas.

6. VAN. Occupabo utrumque littus fluminis, pontemque extruam, ut ex utraque parte communicationem belli habeam. VER. Quare prius ex qua parte fluminis hostis inveniatur. Nam si ex hac est, ubi & tu, hosti terram relinques, quam possedisti; vel terga ostendes transeundo flumen, quòd facilius in transitu pereas. Et dum de alio littore cogitabis, primum deserens. Necessesse

cellæ erit, ut iterum cogites, quomodo redeas, vel bellum divides, quod conjunctum securius est, quam separatim; nisi fortè hostem experiri velis, an transitum Exercitûs tui impedire meditetur; ut ad congressum prælii cum eo faciliorem viam habeas. Considera quoque, si hostis à flumine propior vel remotior sit: nam si propior, prius dimicandum tibi cum impediante transitum hoste erit, quam de transitu cogitandum. Si vero remotior sit hostis à flumine, mensura prius iter hostile, quo tempore à te distet, ne te in transitu fluminis occupatum aggrediatur. Sed consulere potius, ut invadens Regnum hostile, statim in principio belli ex utraque parte fluminis, terram ingrediâre, ne difficilius tibi sit jam parato ad bellum hoste, de altera parte fluminis contendere. Quia sic facilius hostem distrahas, & cogitationes tuas minus divides, cum bellandum tibi erit. Unde melius tutiusque tibi erit, ut ante bellum per utramque ripam fluminis præensum Regnum invadas, ita, ut utroque pede utramque ripam teneas; & facilius ad quam partem volueris, bello propendias. Ita facilius fiet, ut progredendo cum Exercitibus ab utraque ripa fluminis fortalitia plantes, pontemque extruas in loco, qui tibi commodior pro rationibus belli videbitur.

7. VAN. Postquam pontem struxero, tunc transmissis ad alteram partem Copiis, Urbem capitalem ex utraque parte obsidione stringam. VER. Obsidionem non dissuadeo, sed simul suadeo, ut non tantum de obsidione, sed & de prælio cogites, quaique modo & Urbi sufficias, & succurrenti hosti. Ex una cogitatione duplex tibi difficultas enascitur, ab una parte periculum, ne cedas; ab altera, ne perdas.

8. VAN. Si hostis succursum dederit Urbi, ab Urbe non cedam, potius hosti aciem opponam: quia & obsidioni & prælio par sum. VER. Sæpè quos spes pares credidit, fortuna impares ostendit. Melius est bis ad Urbem redire, quam semel sub Urbe jacturam pati. Prudentissimi Ducum sæpissimè elegerunt magis credere securitati suæ, quam fortunæ. Temerarios quosque magis puduit solvere obsidionem, quam perdere Exercitum. Semper compensari potest, quod distulit prudentia, sed rarissimè, quod abstulit calamitas.

9. VAN.

9. VAN. Movebo Exercitum uno milliari ad Urbe, aciesque instruem ad prælium. VER. Ita non armis solum, sed & civilitate vinces hostem, cum illi obviam iveris; prudenter obtemperabis necessitati, quæ Magistra est bellandi. Nemo imperavit hosti, qui prius non paruit. Ergo fausto pede progredere ad pugnam.

10. VAN. Movebo itaque Exercitum versus hostem. VER. Mitte prius exploratores, ut scias de hoste; notitia perfecta de inimico, media victoria est. Sæpius ignari, quam debiles perderunt prælia. Præcipuum in agendo impedimentum semper fuit, nescivisse. Ignorantia mater est dubitationis, dubitatio timoris.

11. VAN. Faciam ergo Consilium cum Officialibus, deforma & instruenda acie ad pugnam. VER. Non dubito, quòd consilium erit pulcherrimum; delineatio acierum exquisitissima, figuræ in charta ingeniosissima: sed casus consilii difficilimi, rationes variantes, opiniones pugnantes; & tota operis dispositio magis ad memoriam localem, quam ad eventum actualem formata; non aliter, quam solent facere imperfecti iconum Pictores; qui sæpina depingunt, contenti magis, si venustiores fecerint, quam sunt; quam si similes: Ita & tu pulcherrimam acie tue frontem talem depinges in Consilio, qualem non poteris imitari in prælio. Observa etiam si peritissimos saltatores, qui chorrearum figuras exactissimè addiscunt, eos tamen sæpe, quamvis nemine impediante, aberrare contingit: Tu credis te facilius sub tormentorum ictibus, & pulverum nebulis, quam illos sub musicali harmonia ordinem figurarum tuarum observare posse.

12. VAN. Locum eligam superiorem, quam hostis habere possit; & ibi illum expectabo cum acie jam instructa. VERIT. Quando illum expectabis, non veniet; sed veniet, cum non expectabis: sufficet illi, te ab Urbe removisse. Inveniat etiam situm tibi superiorem, ubi te expectet. Multi ad convivium non veniunt expectati; quanto rarius ad prælium. Quos expectabis congressum, amittes tempus obsidionis; si ad obsidendum redieris, illi te aggredietur. Nescit Bellator tempus pugnae, quando illi super-

supervenerit; Si sciverit, nulla fortuna erit: quia occasiones præliorum solâ Deorum destinatione eveniunt. Quamobrem si hostis aliò vertet, & tu situm mutabis: si tu ad Urbem, ille ad te redibit; si tu ab Urbe, ille à te removebitur. Sine armis vincit; qui tempus aufert aggressori. Unde ne tempus perdas, bellumqve amittas, primò mensura vires tuas, utrum in duas partes dividere Exercitum tuum valeas. Nimirum, ut uno Exercitu hosti in campo insistas, altero obsidioni sufficias. Ita hostem ab impedimento obsidionis amovebis, quia nec Urbem succursu suo petere audebit, ne inter duos Exercitus claudatur. Satius prælium, quod desideras, tecum committet. Si verò duo corpora exercitûs separata habere non poteris, ut uno obsidionem promoveas; altero hosti prælium opponas: tunc satius ab obsidione te amove, & conjuncto in unum exercitu, hostem pete, congressum quære, ut pugna devicto securius obsidionem tuam formes, ac sine metu succursus certius commodiusqve Urbem possideas.

13. VAN. Sed nuntiatur mihi per exploratores, hostem hodierna nocte ad aliam partem fluminis transivisse. Unde lætor plurimum, quòd hostis recesserit, signum enim est metûs illius infallibile. V. E. R. Ego verò miror plurimum, te inde lætari, unde contristari debes. Video enim inde prudentiam hostilem, quod distulerit illa, quæ tu optas. Nulla enim major prudentia in Bellatore apparet, quàm experiri, quæ hostis desideret, & quæ metuat. Quæ cum tu metues, ille optabit. Tu cupiebas conflictum, ille negavit. Non hoc signum est metûs hostilis, sed maturioris Consilii, & novæ alicujus & validioris cogitationis. Vereor enim, ne hostis cum auxiliaribus Copiis Principis amici sui jungatur, quibus collectis transeat iterum flumen, ut fortior te aggrediatur, vel commeatum omnem (provisa Urbe) auferat tibi; ut cogaris ex defectu alimenti aliam terram quære, & exercitum tuum continua defatigatione extenuare;

G

& ut

& ut ille interim semper majores vires acquirat, teque longitudine temporis exhauriat. Tempus enim sibi dat, quæ hosti aufert: momenta, quæ effugiuntur, validissima sunt. Et nihil magis hostile judicium confundit, quam insperata actionis mutatio.

14. VAN. Quod timebamus, evenit, nimirum: quòd hostis ex altera parte fluminis cum Copiis auxiliaribus Exercitum suum conjunxit. Quid ergo agendum est? & utrum ad alteram partem fluminis transeundum cum exercitu, hostique occurrendum, an ex hac parte expectandum? VER. Dicebam, melius hosti insistendum erat, quam Urbi. Facilius est devicto hoste Urbem obsidere, quam armis & tempore firmato bellum prosequi. Regnum alienum querentibus, hoc vel maxime cavendum est, ne prius de terra, quam de hoste cogitent. Defensore sublato ipsæ Urbes patefcunt: Primum Victoris studium est, Campus, ultimum, Porta. Fortunam extendere oportet, non claudere: cogitandum tibi erat prius, quid hostis faceret, quam quid tu. Non potuit invasus aliud, quam auxilium querere. Studendum erat, ne quereretur; aut impediendum, ne haberet. Semper dixi: transitus fluminum raro non magnorum moliminum indicia sunt. Nunc cogitandum est, an flumen transeas, vel hinc hostem expectes: prudentius tamen manendum hinc existimo. Ex hac parte fluminis jam virium tuarum certus es; ex altera non securus. Magnus fortunæ tuæ mediator fluvius esto, major moderationis & patientiæ Magister, maximus expectandæ ab hoste doctrinæ Consiliarius. Melius tibi, unius ripæ Possessorem fieri, quam utriusque ambiguum. Periculosius est, ad hostem transire per flumen, quam ad flumen hostem expectare. Illius labor, tua doctrina erit. Quantum virium habeas, jam ille novit; tu adhuc ignoras, quantum illi accesserit; ita video, ex utraque ripa fluminis alter alteri arbitrium dabit; quis prior vestrum transire malit, & ab alio doctior fieri; tu tamen cogita, ne otiosus hinc mane-

maneat. Pondera modos sustentamenti Exercitus, ut alimenta habeas, quæ sufficient: quodsi virium non satis est; adauge copias, tracta cum vicino Principe, ut hostilis auxiliatoris ditione invadat, copiasque auxiliares ab hoste divertat, vel si opus fuerit, tibi suppeditet. Sed satius, si cuius vales, alienas, ne quære manus; formidolose enim sunt, nihilque tam infirmum, quam potentia alienis viribus innixa. Satis tibi erit dominium primo impetu usque ad ripam fluminis extendisse: quod jam occupasti, cautus tene: quod nondum, patientiam habere disce. Magnis conatibus nunquam fida socia fuit fortuna velox: Tu satis curabis, si ex hac parte fluminis, quod subjugasti, tenueris, hostem ad te transire non permiseris, exercitum servaveris, dominium firmaveris, de hoste plenam notitiam habueris. Interim prudenter cessa. Saepè intutum est, longiores alas rebus, quam temporibus dare,

CONSULTATIO VIGESIMA SECUNDA.

De Causis Pacis, & Tractatu ejusdem.

I.

VANITAS. Delibero, an debeam bellum continuare, vel contentus acquisitione eorum, quæ jam teneo, pacem amplecti. **VERITAS.** Melius est & facilius, tunc pacem facere, quando tu vis; quam expectare, ut hostis nolit. Pax est, quæ confirmat & ratificat acquisitionem victoris. Nihil optabilius est, quam saepe possidere, & citò pacisci. Extenuari solet fortuna longitudine temporis, & sicut filum nimis extensum, ex improvise rumpitur, dum nimium extenditur; firmiorque est fortuna, quæ trahit, quam quæ trahitur.

G 2

2. VAN.

2. VAN. Sed nullam habeo adhuc causam quærendæ pacis, cum sim superior armis, quàm hostis. VER. Satis causarum pacis inuenies, si miserias & incertitudines bellorum ponderaveris, si de te cogitaveris, ut de hoste; si iudicaveris, quàm exitiosum sit, nolle temperare felicitatem. Videte vos omnes, qui tam intense, ac impense proficere studetis in hac vestrà Regnorum mercaturâ! non possidetis, sed commutatis terras; acquiritis; tanquam redditis, tanquam recepturi: vel tanquam Mercatores, qui suas merces nunquam sine damno diu retinent, & non sine lucro citò expediunt. Incertæ ac instabiles sunt Victorum potentia & felicissima bellorum momenta, quæ primis ausis instar iuventæ floruerunt, ipsa temporis lassitudine velut senio marcescunt. Nec satis est, te superiorem armis videri, ut continuò in culmine fortunæ consistas; quia omnes intensi Bellatorum furores similes sunt in balneo sudantibus; ubi quantum quis superius confederit, magisque sudaverit, tantò citius descendit; ascenditque alter, ut pariter sudet: ita omnia magno sudore parva, ab imminente vicissitudine frigescent.

3. VAN. Nihil adhuc metuo, quod me inducere possit ad faciendam pacem. VER. Ne sequaris necessitatem; prævenias prudentiâ: utiliùs pacem facies, dum fortuna est tua, quàm cum fuerit aliena. Inter causas pacis, turpissimus est metus. Tempestivè casus prævide, ne serò metuas: semper apud miseros ultima est pacis causa, adversa fortuna. Gloriosius pacem dare, quàm accipere. Causas quæris, quæ te inducere possunt ad faciendam pacem? prius quære effectus belli, prudentius ex fine causas disces. Inquire tecum, an in solido fundamento bellum inchoasti, & an victoria tuâ non sit tibi invitamentum deterioris fortunæ. Revolve, quot Vicinos habeas, qui fortunam tuam torvo oculo aspiciunt; qui adversarii tui potentiam erigere malint; quàm metuere tuam: quibus progressus tui existimabuntur adversi, quia nimii, & ex eo suspecti. Apud vicinos enim Principes idem

cenſetur , fortunam diminui ſuam, quàm excedere alienam. Inde virium tuarum diverſiones expecta, incurſiones in terras tuas, diverſiones armorum tuorum, ſuccuſus hoſti tuo venturos ab iis, qui ex re ſua ducent ponderare felicitatem tuam, & potentiam cœquare cum aliena. Hinc tibi provenient incommoda emolumentis ſuperiora, & magis ſemper ardua, & perſepè inſuperabilia obſtacula; diſtancia bellandi, & locorum pericula; victualium penuria; laſſitudo ac tœdium militis: & diverſus in diverſa belli ſtudia exercitus. Unde quot partes armorum in ſe diverſæ, tot dubia conſiliorum, & perplexæ ac periculofæ reſolvendi belli difficultates enaſcentur.

3. VAN. Sed vellem ſcire, quæ mihi occaſio erit faciendæ pacis, ut mihi ſit & honeſta, & utilis. VER. Arduos quidem pacis effectus in duabus conditionibus difficillimis poſuiſti; nimirum, honeſto, & utili; quod utrumque apud optimos quandoque rariffimum, apud peſſimos ſemper impoſſibile eſt, adeo, ut ſicut virtus honeſtati, & fortuna utilitati famulari ſolent, raroque inter ſe conveniunt; ita & virtus ab utilitate, & fortuna ab honeſtate, remotiſſima ſint. Tu verò ut occaſionem pacis pallio honeſtatis pulcherrimè veſtias, indue æquanimitatem. Inter ultimas hoſtium rationes ſpecioſiſſimum eſt neceſſitatis nomen. Mediatio amici, nunquam inhoneſtus titulus æqvitatibus: nihilque in tractatibus honeſtiùs evenire poteſt, quàm de eo, quod ipſe maximè velis, ab amicis rogari. Cùm vires deficiunt inimicorum, incipiunt preces amicorum,

CONSULTATIO VIGESIMA TERTIA.

*De acceptanda Mediatione Pacis, & circumstantiis
in ea necessariis.*

I.

VANITAS. Offert mihi mediationem Pacis cum Adversario meo, Princeps Amicus meus, & Vicinus. VER. Prius illum, an æquus Mediator, considera; an verus Amicus, proba; an bonus Vicinus, experiare. Ego enim vereor; ne malit potius esse potentie ac fortunæ tuæ Moderator, quàm inimicitiarum vestrarum Mediator. Vicinus enim qui offert mediationem vicino victori, ostendit se victorias ejus ægrè ferre: quia mavult concordiam utriusque, quàm potentiam unius videre. Hoc semper observavi: quòd bellis amicorum solent gaudere vicini, quàmdui illos inter se pares fortunâ judicant; ubi unus eorum successu nimium antevenerit, tunc mediatio, speciosissimum livoris nomen, assumitur.

2. VAN. Venit ad me Legatus ab Amico cum propositione Pacis. VER. Credo facilè, quòd optet te potius pacificum vicinum habere, quàm fortem. Quia debiliorem te facere non potest, curat saltem fieri æqualem. Hoc semper commune est Principum amicorum inter se, quorum vires viderint majores, eos sibi maximè suspectos, mediante pacis operâ, quàm honorificentissimè difarmare velle.

3. VAN. Audiam prius, quid Legatus iste mihi proponet; ut possim deliberare. VER. Non dubito, quòd audies ab illo multa magnifica, & inania; magna lumina verborum, & majora nubila rerum; speciosa, indirecta, conditionata, supposita, arguta, tentativa, plausibilia, affectata, facunda; plus argumentorum, quàm documentorum sonantia; uno
ver-

verbo: tanta, quanta Legatus potest dicere; vel quanta Princeps sperare incautus: ad quæ omnia audienda cuperem hoc maximè, ut tu & adversarius tuus, commutaretis aures inter vos, æquè ut Midæ longissimas, quibus & ille, quæ tibi ab eo dicta sunt, & tu, quæ illi ab altero, pariter audire possitis: quæ conformia, quæ dissona, si ambobus vobis eadem, aut ab alterius dictis aliena intelligeretis, tunc certus sum, abjecturos vos sponte omnes hostilitatis vestræ austeritates, & amica frontè odia in risus absque ullo Mediatore conversuros.

4. VAN. Sed tamen intelligam ex dictis ejus tenorem propositionum, & penetrabo sinceritatem. VER. Metuo, ne ambo inter vos, aliter intelligendo verba, ipsam rem non intelligatis, aut si intellexeritis; videamini non intelligere. Et sic dicta erunt clara, sed facta obscura. Multi enim in tractatibus, ne prætensiones in perpetuum excludant, conditiones consultò obscurant; malunt enim esse verborum suorum interpretes, quàm evictores. Quia tutius est quædam non expressa reservare, quàm expressa clarè concedere. Et sic tractantur sæpe incertissime aucupia Regnorum.

5. VAN. Liberum mihi erit deinde non acceptare conditiones mediationis, si mihi non placuerint. VER. Nequaquam, utrumque enim duco periculosum: & præcociter Mediatori annuere, & serò ab illo revocare sperata. Vereor quippe, ne, dum mediatorem amittes, hostem facias: & in partes adversarii tui apertè ac necessariò impellas. Sæpe enim fit, ut mediator, cui non succedit divertere potentiam vicini mediatione pacis, eligat potius colligari cum parte debiliori, quàm expectare formidolosa semper, & suspecta à vicino potentiæ pericula. Satius itaque existimo, parere amicitiae, quàm necessitati; & credere, quæ optas, ne videaris ostendere, quæ metuas.

6. VAN. Destinabo ergo Commissarios, ut feliciter incipiant Tractatum Pacis. VER. Non dissuadeo, ut incipiant

plant (&, ut ais, felicissimè) dummodo possint etiam quàm honestissimis verborum mendaciis populum à bello salvare.

CONSULTATIO VIGESIMA QVARTA.

De Tractatu Pacis, & Conclusionè utili & proficua.

I.

VANITAS. Jam Commissarii mei inchoaverunt Tractatum Pacis. VER. Optimè: dummodo tractent & concludant, non tantum quod est commissum, sed & quod permissum. Scimus enim (ut ait Plautus) quo pacto soleant perplexari: pactum, non pactum est, non pactum, pactum est; cum illis lubet.

2. VAN. Primò consilium meum requirunt, an debeant ostendere generalem Plenipotentiam, vel in aliquibus punctis illam reservare. VER. Ego tamen certus sum, quod magis tuam potentiam aspicient, quàm illorum Plenipotentiam: majorem fidem vires, quàm illorum verba invenient. Dolose tractantibus magis plena fiducia semper deest, quàm Plenipotentia. Nil valet ostendere commissa, si non servabuntur promissa. Ego nullum commodum inde puro, diu in Plenipotentia morari: satis enim hominum in bello perdidimus; hoc adhuc deest, ut perdamus & tempora. Plus docet conditio & status victoris, quid permittendum sit, & quid cedendum, quàm zelosissima folia Plenipotentis. Citò ostendant, ut citò, possideas.

3. VAN. Secundum punctum est ad resolvendum; utrum illis cedere possimus aliquid de acquisitis. VER. Meo judicio interrogandi quoque & illi sunt; si & illi nobis concedere

cedere possunt aliquid de nondum acquisitis. In litigando ille solidius respondet, qui tenet. Deterior pax est vel ipso bello, quæ parva cedit, quàm quæ amissa concedit. Ita melior esset & felicior hostilitatis conditio, quàm amicitia; si illud tanti sudoris emolumentum, quod non unus labor dedit, una pax eriperet. Nunquam justè restituitur, quod difficilè paratur: quia acquisitio victoris, merces est virtutis.

4. VAN. Hoc credo illis posse permitti, ut ad hanc fluminis ripam confinia nostra extendantur. VERIT. Ego autem credo, quod limites vestros si novæ cupiditates mutaverint, nec flumina custodient; effluent, cum tempore & pacta, si rapidior erit flumine voluntas: illeque plus altero terræ possidebit, qui plus erit contentus suo. Immane est, plus credere flumini, quàm fidei. Nihil incertius est & instabilius, quàm confinia inter non contentos.

5. VAN. Montes quoque per medietatem constituent limites, & pars sylvarum dividetur. VER. Optimè, ut sciant & Sylvani & Monticolæ, quousque vestra cupiditas pervenerit; & quod nec DEUS, nec natura divisit, vos scindere præsumitis. Illi locorum termini certissimi vobis erunt, quos moderatio & æquitas assignabit, non quos possidendi desiderium ostendet. Quid prodest loca describere limitibus, si eventus rerum non possumus imponere temporibus. Hæc duo simul respice: *Quantum*, & *Quandiu*. Quantum quoque plura sibi auferre solet, quàm tribuere nimius possidendi amor: quia alienæ rei acquisitio, conjunctum propriae periculum facit. Ostendam tibi, quæ limites tuos perpetuò custodiant; non extorta vicinitas, sed jucunda; Possessio non erepta, sed diu oblivioni data; non victor terra Dominus, sed immemor extranei hæredis colonus; terra non armorum injuriâ parata, sed avorum antiquitate relicta. Hæc sola regnorum tutissima confinia sunt.

6. VAN. Fortalitia aliqua demolientur ab utraque

H

par-

parte, & duo tantum in alio passu erigentur. VER. Et hæc perplexissima pacis conditio mihi videtur, mutare loca, non occasiones bellorum. Fortalitia, quæ dirues in uno loco propter concordiam, fabricabis in alio propter discordiam. Transferentur tantum offensionum lapides, non cessabunt. Probabitur inter vos, quis vestrum muris durior sit. Et ubi de novo surgent castella, denuò resurgent & castra; bellumque ad vos his gradibus redibit: Primò, certabunt inter se subditi, deinde Gubernatores, postremo Domini. Non panis, non merces, non annona, non pascuæ alterius grato oculo aspicientur; nihil erit uni provisum, quod alteri non sit inuisum. Credo, si fieri posset, non communem aërem esse hominibus, quod in eo etiam fortalitia appendere quæreretis. Imponite frena cupiditatibus, non passibus; fortiores erga vos animos, quam arces habere. Una sit æquitas amborum, hæc magis inter vos pacem cavebit, quam fortalitia duorum. Sed vidéo, quod hi Mediatores vestri magis laborant, ut bellum inter vos illis suspectum finiatur, quam vera amicitia conservetur. Quia aut metuunt, ne ad illos fortunæ incommoda perveniant, aut malunt fortitudines vestras ac debilitates, interposito pacis intervallo metiri: solent enim Principes suspectis oculis vicinorum certamina intueri, quando vel adhærere parti periculosum ducunt, vel otiosi dedecorum & inutile. Unde ancipites, pallio pacis alienæ, formidinis suæ arcana operiunt. Quamobrem rarò in mediationibus respicitur, ut solida pax firmetur, dummodo suspectum bellum dissolvatur. Sed non minus respiciendum est, quia securitate pax stabiliatur, quam quomodo bellum finiatur.

7. VAN. Non potest esse major securitas, quam cautio Mediatorum, vulgò Garantia, quæ mihi dabitur ab illis. VER. O quam importunissimum remedium! quanta servitus coactæ amicitiae & voluntatis! ex respectu alieno amicitiam retinere: ne unus hostis habeatur, præparare sibi secundum:

non

non satis tibi obfuit unus hostis, ut velis iterum habere duos. Quæ amicitia vestram erit? cujus fides non ex animi vestri arbitrio, sed ex alterius metu æstimabitur; ô quàm pulcherrimum securitatis propriæ innodamentum! nullum ad se habenti, dare prætextum. Cogitandum ergo vobis est statim & de secundo mediatore, qui bellum, quod inter duos actum erat, inter tres componat. Sæpe enim evenit; quod illi, qui non habent intrandi causam in terram alienam, quærent fieri mediatores, ut cum illis opus fuerit, fiant irritatores; deinde (cujus parti magis proderit) vindicatores, ac postremò rerum usurpatores. Ego infelicem illam proflus amicitiam existimo, quæ externi arbitrio regitur. Vultisne potius eorum non hominum more adinvento freno, ab aliis ad amicitias duci? securitatem inter vos quæritis: nescio cur firmiorem alieno ingenio, quàm vestro. Ergo majoris auctoritatis & respectus apud vos censèbitur ille, qui vobis fidejusserit, quàm qui vobis fidem servaverit? quomodo alienæ virtuti creditis, si vestræ diffiditis? Si veram securitatem vestræ fidei habere vultis, credite potius constantiæ vestræ, quàm alienis promissis, & veram pacis securitatem, certiores à propria fide vestra, quàm ab ipso fidejussore expectate.

8. VAN. Nonne melius esset juramenti Sacramento, quàm fidejussione Mediatorum Articulos pacis affecurare. VER. Credo, quod melius, si magis timueritis DEUM, quàm homines. Fidejussores persæpe & falluntur, & fallunt, DEUS autem nec fallit, nec fallitur unquam; quod vobis fortassis non placeret: video enim, quòd non vultis utilitates vestras, æternitatis pretio mensurare; quia minus vobis videtur, contineri conscientiam, quàm manu. Ut bene examine tecum, juramentonè an Garantiâ obfirmare pacta tua debeas? elige apud te prius; quem decipere malis, DEUM, an Fidejussorem? aut consentire, ut unum ex vobis, aut

ambos vos decipiat Fidejussor. Duo enim ex temero juramento solent provenire mala, ut ait Sophocles: Culpari amicis, & Deos offendere. Si ea juraveritis, ad quæ tenemini, præstandum magis est, quàm timendum; si verò illa, ad quæ non tenemini, quomodo servabitis ea, quæ servare non tenemini? nonne sufficit probitas vestra? non adsciscite Deos ignorantibus mortalium: sed ut promissorum fidem habeatis; tales Orbi appareatis, ut magis vobis ipsis, quàm ipsi juramento credatur.

CONSULTATIO VIGESIMA QUINTA.

*De Status Regimine tempore Pacis, & ordinatione
rerum necessariâ.*

^{1.}
VANITAS. Jam pax conclusa est, quid faciemus? & quomodo res status ordinabimus; VER. Pacemfecisti, sed non habebis, si cum hostibus tantum, non tecum. Pejores sunt adversarii pacis, quàm belli: animorum, quàm armorum. Et sicut ægritudines capitis graviiores sunt & periculosiores, quàm manuum & cæterorum membrorum; ita si caput pacem non habebit, quod tu es, tunc & totum regni tui corpus secum dissentiet. Quodsi veram & perfectam pacem habere volueris, maturè illam ab otio distingue, ne Regnum, quod virtute & labore ampliasti, sub svavissimo pacis vocabulo per ignaviam amittas. Perniciosissimum Virtutis & securitatis venenum est, desidia; si cessavit cum bello labor, inchoabuntur graviiores cum statu curæ; cogitandumque tibi est, ne alios hostes non habendo, facias tibi
ci-

cives; saepe mala, quæ bellum & labor diu frenavere; repente laxavit vitiis, imminens virtuti exitiosa torpedo.

2. VAN. Jam non erit mihi opus exercitu; unde melius existimo exauctorare Copias, quam cum magnis impensis frustra alere. VER. Si fortitudini tuæ & securitati renuntiasti cum bello, exercitum dimitte: inter præcipua pacis studia pulcherrima omnium ars est, commodè vires servare, nunquam amittere; vides, quod fortissima animalium ipsa docuit Gubernatrix natura, ungvibus uti ad prædam, & post prædam tamen servare. Et turpe eadem natura judicavit deesse dentes etiam mordere nolentibus: Nonne Arsenalia & Pyrothecas servabis etiam finito bello? arma quoque & machinas bellicas non alienabis, tanquam servitura? Militem verò, nobilissimum Imperii tui decus, populi tui robur, & publicæ securitatis brachium, tanquam minus necessarium existimas. Duabus ex causis vel potissimum militem tibi necessarium esse censendum est. Primum, ut nunquam metuas; deinde, ut semper metuare. Ut enim turpe est sine nobilitate Regnum, ita & indecora sine armis Nobilitas. Nemo putatur æger, nisi viribus destitutus. Et sicut prudentes Medici statum ægroti illi melius curant, qui vires conservant, quam qui multa pharmaca porrigunt; ita status Regni tui melius valebit, bene ordinatis viribus, quam multis & perplexis juribus.

3. VAN. Exauctorabo Exercitum, quia modò miles non est mihi necessarius. VER. Non tantum servandum est, quod necessarium, sed quod necessarium esse potest; necessarium verò illud semper est, quod non semper haberi potest: Milites boni difficile fiunt, difficilius efficiuntur, difficillimè inveniuntur. Si dimittes Exercitum, amittes robur, perdes famam; non pacem coles, sed inertiam; & vires, cum opus tibi fuerit, non habebis. Extingventur arma instrumenta Virtutis, ex quibus Nobilitatis decus, & Patriæ securitas.

Nunquam magis timendi sunt hostes; quam Pacis tempore. Sereno cœlo commodius est aucupium, & quiescentibus in aquis certior est piscatura. Sponte metuenda sunt mala, ne illa inviti timeamus. In pace quietum te esse volo, non imparatum; ita pacem cole, tanquam subito pugnaturus: hoc unum in pace felicissimum est, posse retinere vires, nunquam amittere: & ita amicis pacem fervare, ut non necessitati amicitiam nostram debeant, sed virtuti.

4. VAN. Credo, quod amore pacis stabilitæ, Status Regni quietem omnem amplectentur; ideo non mihi erit difficile pacatam habere Rempublicam. VER. Imo nihil magis arduum, quam felicitas sine excessu, gaudium sine protervia, securitas sine defidia, abundantia sine luxu; & quietis fiducia sine periculo. Secum pugnare solent, qui hostem non habent. Nunquam contentus est populus in felicitate nimia constitutus; possibilis est infelicem juvare, quam coercere felicem; qui hostem non habent, Principem accusant: æmulatio, quæ cum Adversario cessat, intra se ipsos exercetur. Unde cogita, & prudenter provide, ne mala, quæ cum hostibus defierunt, cum Civibus incipiant: ac imprimis paratus esto minimè turbari accusatione populi. Qui enim nulla mala sentiunt, student quærere, quem accusent. Unde si Rempublicam in pace quietè regere cupis, non graveris reddere rationem etiam bene factorum. Cave quoque nimis Legibus circumscribere statum: varietate enim Legum simplicitas Justitiæ tollitur; quæ sublatâ, fundamentum Regiminis subvertitur. Nunquam enim evertitur Libertas, nisi prius contemnatur justitia; & cum justitia cadit Majestas, cum Majestate timor; cum timore pudor & pietas, deinde sequitur pessimus licentiæ fructus, ipsa Libertatis amissio.

5. VAN. Cunctos (ut ait Historicus) dulcedine otii alliciam ad obsequium & obedientiam. VER. Semper secum cognata sunt mala, otium & vitium: solo labore virtus,
vir-

virtute vera felicitas paratur. Cogita potius, quibus artibus in otio populum occupes, ne perversa & abrupta contra te machinetur. Fortior enim esse solet in otio contumacia. Si vitiiis populum occupabis, lucraberis proprium semper nequitiae fructum, insolentiam; ex otio enim vitium, ex vitio nequitia, ex nequitia insolentia, ex insolentia temeritas & seditiones nascuntur. Vide ergo quam amarum finem habeat otii tui dulcedo, quam felicior est amara virtus, quam abusu felicitatis.

6. VAN. Quibus ergo modis divertam populum a licentia. VER. In primis rigore Legum, disciplina Universali, & autoritate Magistratum. Prius semper negliguntur vitia privatorum; deinde in publicum erumpunt. Exempla impunitatis magnum jus tribuunt sceleribus, & deinde eversioni Reipublicae. Facilius supprimuntur mala, quae in reatenti emergunt, quam quae longo peccandi usu invaluerunt: nihil in principio negligendum est in malis, ne dilatione poenae excrescant, & justitiae moram invalescant; unde licentiae malum melius in privatis amputa, antequam flagitia publicum sibi nomen nanciscantur. Postquam solidaveris justitiam, & cum ea auctoritatem publicam; florem Militiae elige & conserva, & conservatum exerce. Et ne otio torpescant, fatius bellum invenias, quod tibi profit, quam ignavam pacem habeas, quae sibi obsit. Nullum enim magnum Imperium diu sine bello stare potest, & Pax magnorum Regnorum nil aliud est, nisi commutatio incommodi belli, in commodius; vel dispendiosi, in utilius. Quia nec Virtus sine Adversario, nec summa potestas sine armis, nec arma sine exercitio, nec exercitium sine bello, ullatenus subsistere possunt. Ita miseri sunt, qui bello, quam illi, qui invidiam carunt.

7. VAN. Finaliter cuncta negotia Reipublicae ad Senatum referam, quia sic minus invidiam habebam, & plus sociorum ad laborem. VER. Speciosissimum propositum imperfecte

fectè concludendi, ut nihil eorum fiat, quæ consulueris. Tyberius, maximus erat destructor Consilii cuncta ad Senatum referendo. Promptissimus Consilii est modus, necessaria citò facere, justa non differre; & quæ lex iussit, continuo exequi; ipsum Consilium inconsultissimum est, quod necessariam differt actionem. Quæ referenda sunt ad Senatum, illa sic distingue: nimirum; quòd alia sint referenda Senatui, alia referenda ad Senatum. Quæ utilitatem publicam spectant; prius facias, quam referas; quæ tuam, prius referas, quam facias. Cætera Consiliorum fortuita & vana sunt, quæ ex sorte ingenii, & ipsa rerum vicissitudine mutantur.

